

Academia Oamenilor de Știință din România

Anatol MUNTEANU

**FÂNTÂNILE ȘI IZVOARELE
MOLDOVEI DE PESTE PRUT**

**Editura Academiei Oamenilor de Știință din România
București, 2016**

Articole, fotografii, machetare și concepția cărții: dr. ing. Anatol Munteanu

Tehnoredactare computerizată: Mihail Căruțașu, Cristian Nanu

Procesare computerizată: Maria Munteanu

Corector: Iulia Pîrvu-Toma

Coperta: dr. ing. Anatol Munteanu
Arh. Cristian Nanu

©: Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin autorului.
Responsabilitatea privind conținutul lucrării revine în totalitate autorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MUNTEANU; ANATOL

Fântânile și izvoarele Moldovei de peste Prut / Anatol Munteanu -
București: Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2016

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8636-25-2

391.985(478)

Autorul mulțumește din tot sufletul domnilor: ing. Mihail Căruțașu, arhitect Cristian Nanu, etnograf Cătălin Corcioveanu pentru contribuția specială în domeniul designului, arhitecturii, etnografiei și procesării computerizate a imaginilor.

Aceleași calde mulțumiri se cuvine să le adresez doamnelor: Maria Munteanu, Iulia Pârvu-Toma, dr. Maria Sandu, Cristina Munteanu, Valentina Iachim, care au contribuit cu diverse informații, tehnoredactând materialele.

Apariția acestei cărți a fost posibilă datorită ajutorului multilateral acordat de Academia Oamenilor de Știință din România și îndeosebi a Președintelui de Onoare, general (r) prof. univ. dr. Vasile Câdea.

*Dedic această carte Tatălui meu,
luptător pentru dezrobirea Basarabiei
și făuritor de fântâni.*

CĂTRE CITITOR

Arta populară din Moldova, materializată și întruchipată și în arhitectura fântânilor și a izvoarelor prezentate în carte, se remarcă în mod special prin originalitatea soluțiilor morfologice, structurale și artistice. La realizarea acestei autentice arhitecturi populare, au contribuit nenumărați meșteri, specialiști în diferite meserii, printre care: *fântânari, pietrari, zidari, dulgheri, tâmplari și fierari*. Prin măiestria și prin creativitatea lor, au reușit să aducă fântânile la un nivel artistic foarte ridicat, care nu se mai întâlnește în nici o țară din lume. De altfel unele lucrări la fântâni, dar și la cerdacuri și la case sunt foarte bine și plăcut ornamentate, etalonând o dantelărie bogată, traforată în lemn sau decupată în metal. Ornamentarea prin creștături în lemn sau tehnici de decupare a lemnului aproape concurează ornamentele ștanțate din metal, reprezentând motive ornamentale de inspirație populară.

Toate acestea au constituit obiect de cercetare al fântânilor, care prin frumusețea lor s-au impus de-a lungul timpului, ca adevărate *monumente de arhitectură populară tradițională*. Arhitectura lor impresionează, pornind de la construcțiile de tip arhaic ale fântânilor cu cumpănă, până la fântânile care există și în zilele noastre, cu ghizduri din piatră, sistem cu manivelă de aducere a apei la suprafață și acoperiș din lemn, țiglă sau tablă.

Aceste monumente, cât și continuitatea lor, relevă rădăcinile puternice și adânci ale tradiției noastre populare românești, aducând un binemeritat omagiu generațiilor de meseriași, care au știut permanent să îmbogățească tezaurul arhitectural al Moldovei.

În ceea ce privește arhitectura fântânilor, am dispus doar de informații unilaterale în domeniu și experiența ca publicist și fotograf voluntar, de circa treizeci și cinci de ani. Ca cercetător în acest domeniu, am fost mai mult pasionat de multitudinea și frumusețea acestor monumente de arhitectură închinată apei, de pe meleagurile Moldovei, atât de bogate nu numai în fapte, ci și în legende.

Lucrarea propusă cititorului „Fântânile și izvoarele Moldovei de peste Prut” are ca scop să prezinte importanța vitală a apei, să evidențieze cercetări ale oamenilor de știință despre rezervele și calitatea apelor din râuri, lacuri și subteran, grija omului față de izvoare și fântâni. Este prezentată și o parte a creației populare, care prin farmecul și originalitatea ei, în mod special la fântâni, îmbogățește tezaurul de arhitectură populară românească.

Pe ansamblu în lucrare am reușit să prezint circa cinci sute de fotografii din cele zece mii de imagini de *fântâni și izvoare*, documentate la fața locului și immortalizate cu aparatul de fotografiat de către autor, care practic a vizitat pe parcursul perioadei menționate zecile de mii de izvoare și de fântâni, acumulând o arhivă personală de imagini cu fântâni, case și porți tradiționale din perioada 1965 -2000.

Textele care însoțesc fotografiile fântânilor de pe plaiurile noastre au fost *articole de sine stătătoare*, pe care le-am publicat în presa din Republica Moldova, precum și din alte foste republici unionale, de-a lungul anilor – începând cu 1970 și terminând cu 2016. Volumul de carte mai cuprinde texte și studii care au fost prezentate la *conferințele științifice* ale Academiei și ale altor instituții din țară și străinătate. Printre ele se regăsesc și texte noi, care până acum nu au văzut lumina tiparului. În mod inevitabil, în mai multe dintre ele se repetă unele informații, în special despre apă și izvoare, sau cele cu caracter tehnic, referitoare la construcția și arhitectura fântânilor.

Am arătat semnificațiile simbolice ale apei, care au fost din cele mai vechi timpuri legate de faptul că aceasta a fost întotdeauna considerată drept *origine a vieții* sau mijloc de purificare de către religie.

Iată de ce fântânarii *sunt nemuritori*. Printre ei, o spun cu plecăciune și cu mândrie, se află și *tatăl meu, Ilie*, de la care am învățat meseria, leacul pentru setea cea arzătoare și cum să dibuiesc un izvor în adâncul pământului.

Mărturisesc că nicăieri ca în Moldova noastră dragă, eu nu am văzut atâtea fântâni, pentru că nicăieri acele fântâni nu s-au ridicat decât asemenea unor mărturii despre frumusețea, firea și hărnicia oamenilor locului, care durează de sute *și mii de ani*.

De asemenea, rămâne o caracteristică pentru toți fântânarii, exprimată sub o formă sau alta, credința că a construi o fântână pentru binele obștesc, fie pe o străduța din sat, fie la răscruci de drumuri, departe de așezarea omenească, fie sus pe un deal ori la o margine de pădure, înseamnă *câștigarea dreptului la neuitare*, iar mai presus de orice, înseamnă răsplată în ceruri.

**Conf. univ. dr. ing. Anatol Munteanu,
membru al Academiei Oamenilor de Știință din România**

Prefață - Aprecieri - Recenzii

PREFAȚĂ

Eternitatea existenței umane este legată de o multitudine de factori, doi dintre ei fiind însă decisivi: pământul și apa. De fapt, civilizațiile au apărut lângă apă, s-au format în preajma marilor râuri și lacuri. Unii savanți afirmă chiar că civilizația umană inițial s-a născut în apă. Secolul al XXI-lea, la fel ca și secolul al XX-lea, a pus foarte acut problema apei. Deși globul pământesc, în marea sa majoritate este acoperit de ape, apa devine tot mai scumpă, un produs natural tot mai solicitat.

Un militar de carieră, colonelul Anatol Munteanu, autor a mai multor cărți, dintre care una excepțională *„Epopoea libertății. Războiul de la Nistru (1990-1992)”*, care oglindește detaliat lupta românilor-moldoveni și vine de astă dată în fața cititorului cu un volum mai puțin obișnuit, un volum pe care am putea să-l intitulăm simplu: *„Geneza apei și geneza fântânilor”*.

Autorul, în virtutea dorinței de a-l localiza geografic și de a-i fixa cadrul istoric, l-a botezat *„Fântânile și izvoarele Moldovei de peste Prut”*.

Încă din adolescență, în anii ’70, ai sec.al XX-lea a încălecat o motocicletă de epocă – și a colindat Moldova în lung și în lat în căutare de izvoare, fântâni originale și, desigur, meșteri fântânari. A stat față-n față cu acești oameni care au o intuiție neobișnuită de a descoperi izvoarele din adâncuri. Pornind de la acea mișcare a intuiției care se materializează cu săparea unei fântâni, cu clădirea sau îmbrăcarea ei în piatră, se ajunge la un cadou pentru cei care suferă sau vor suferi de sete.

La prima vedere este o temă accesibilă tuturor, căci ce poate fi mai simplu ca apa pe care o utilizezi în permanență, dar dincolo de această simplitate, autorul a intuit adevărata valoare a apei, cea de izvor al vieții.

Ba mai mult ca atât, apa ca furnizor sau generator de fantezie, de tradiție și de istorie, de legătură dintre generații, de eternitate umană.

Odinioară, bătrânii, cu limbă de moarte, lăseau fântânile moștenire și cel care le moștenește, la rândul lui, trebuia să aibă grijă să curețe fântâna, să-i înnoiască cumpăna, să-i schimbe găleata și să o lase curată, în așteptarea drumeților. Fântâna era ca o lecție de istorie. În pomelnicele istorice veți întâlni notițe despre cutare om sau cutare familie care a moștenit și a îngrijit fântâna primită. În multe sate fântânile au nume. Chiar dacă cei de le-au ctitorit au dispărut demult, fântâna continuă să le poarte numele și să amintească de omul care a îndeplinit porunca lăsată din bătrâni: *să sapi o fântână, să zidești o casă, să sădești un pom*.

Pe aceste valori eterne e construită conștiința morală a neamului nostru. Despre ele, despre aceste valori ne-a istorisit în publicațiile periodice Anatol Munteanu pe parcursul a multor zeci de ani, când a reușit să strecoare prin cenzură materiale publicistice, la prima vedere nevinovate, despre fântâni și fântânari.

Cine citea printre rânduri descoperea la sigur dragostea tainică a autorului pentru obârșia sa, pentru neamul său și speranța dăinuirii acestui neam pe aceste plaiuri.

Cartea abundă în poze istorice, în poze mai noi, izvoare și fântâni care au dispărut, dar care rămân în filă de carte ca o mărturie de neșters a civilizației moldovenești pe aceste locuri.

Savanții vor descoperi în această carte toponimii inedite, arhitecții vor descoperi detalii uitate, care, modernizate, pot reveni în arhitectura contemporană, meșterii populari vor descoperi elemente de ornament produse de inspirația strămoșilor.

Toate acestea la un loc lasă senzația că între două coperte sălășluiește un adevărat patrimoniu de civilizație autentică românească. Este o muncă de zeci de ani, care încununează o operă de cercetare, de sacrificiu și de dorință sinceră de a lăsa o urmă de neșters în cultura română.

**Iurie Colesnic, scriitor, Doctor Honoris Causa
Maestru al Literaturii din R. Moldova**

CUVÂNT ÎNAINTE: DESPRE CARTE ȘI AUTOR

Autorul acestei cărți, scriitorul documentarist Anatol Munteanu, din pasiunea și dragostea pentru creația populară, a colindat timp de 30 de ani Basarabia în lung și în lat, a efectuat o amplă cercetare de teren și oriunde a poposit, a căutat și a documentat fântâni, izvoare, case de locuit ornamentate în stil național. S-a întâlnit cu fântânari, meșteri populari, care au săpat și au construit fântâni, s-a întâlnit cu mulți gospodari și țărani ai satelor moldovenești, iubitori ai artei populare. Scriitorul a colecționat legende povestite de oameni, întâmplări și povești despre fântâni și izvoare, despre greutățile prin care au trecut oamenii de-a lungul anilor.

Arhitectura fântânilor, tema principală a cărții în general, este ceva nou, ieșit din comun, pentru că în alte spații geografice ale continentului european nu am întâlnit așa ceva. Toată cartea este ilustrată cu fântâni și izvoare. Elementul de bază arhitectural este pregătirea și prelucrarea lemnului, cioplitul, decuparea figurilor din lemn, traforate, crestate cu compoziții luate din natură și din viață, ilustrând plante, arbori, păsări, animale, corpuri cerești. Această lucrare artistică și arhitecturală apreciază valoarea înaltă a meșterilor populari autohtoni și nivelul profesional și artistic al tâmplarilor, lemnarilor și fierarilor moldoveni.

Din lucrare reiese că apa este o sursă importantă de viață, dar și o sursă importantă de inspirație a scriitorilor, pictorilor, artiștilor și muzicienilor. În carte sunt prezentate lucrări, citate celebre și extrase din lucrările marilor personalități ale lumii, a poezilor precum Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Grigore Vieru, Adrian Păunescu și alții.

Autorul cărții, Anatol Munteanu, prin prisma fântânilor și a izvoarelor, aduce la cunoștința cititorului geneza și vitalitatea vieții pe pământ legată de apă. Din surse științifice ale savanților români de peste Prut și din Țară sunt menționate rezervele de apă în bazinul Pruto-Nistean, structura subterană și așezarea apelor la mare adâncime în straturile acvifere freatice.

Cititorul poate lua cunoștință despre calitatea apelor, inclusiv a celor subterane, și îngrijorarea specialiștilor și a savanților ecologiști despre poluarea apelor din fântâni, izvoare, lacuri și bazine subterane cu compuși ai azotului, nitriți, nitrați, din urma cărora suferă și va suferi în continuare populația Moldovei de peste Prut.

Cartea „Fântânile și izvoarele Moldovei de peste Prut” este o enciclopedie a fântânilor Moldovei, cu materiale selectate de către autor, fost cadru militar și participant activ la evenimentele de Renaștere Națională a românilor moldoveni, actualmente membru al Academiei Oamenilor de Știință din România. Cartea este rodul unor îndelungate și permanente căutări și cercetări ale scriitorului documentarist, devotat națiunii române și pasionat în continuare de arta populară a Moldovei.

Perioada 1965-2000 din viață autorul și-a dăruit-o acestui act patriotic, pentru care îi aducem prinosul nostru de cinstire și recunoștință.

**Academician Ion Dediu - membru al Academiei R. Moldova,
membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România**

O LUCRARE INEDITĂ

L-am cunoscut pe dr. ing. conf.univ. Anatol Munteanu la Conferința Națională a Academiei Oamenilor de Știință din România, ținută în stațiunea Durău, județul Neamț – România, toamna anului 2016. Atunci mi-a arătat manuscrisul unei lucrări științifice de mare cuprindere despre „Fântânile și izvoarele Moldovei de peste Prut”. M-a impresionat mult nu numai bogăția deosebită a materialului documentar și a ilustrației adunate în cursul multor ani de cercetare, dar și pasiunea autorului pentru acest domeniu mai puțin abordat. În studiile românești fântâna este prezentată ca o anexă cu frumoase amenajări de construcție, încadrate în arhitectura gospodăriei. Fântânile de pe marginea drumului sunt mai simple și sunt combinate adeseori cu troițele.

Domnul Anatol Munteanu în cartea sa ne demonstrează că fântâna este un interesant element de arhitectură, cu o vastă tipologie morfologică și decorativă, care trebuie cunoscută și apreciată. El scoate în evidență preocuparea moldovenilor de a onora apa – această resursă naturală vitală, dăruită nouă prin bunătatea divină. Plecând de la străvechiul mecanism de scoatere a apei, din fântâna cu cumpănă ca cea din Mileștii Mici cu vechime de peste un secol, ajunge la fântâna ultramodernă ridicată la marginea orașului Chișinău, în anul 1975 din lemn masiv într-o elaborată formă de cruce.

Cartea este un studiu foarte complex, apa fiind privită din mai multe puncte de vedere: ca element indispensabil vieții, ca generator de energie, ca și cale de transport, ca izvor de inspirație pentru poeți și prozatori, pentru basme și povești etc.

În folclorul românesc apa și fântâna au avut un rol important, subliniindu-se valoarea și avantajele practice și spirituale ale acestora.

Moldovenii țin la loc de cinste fântâna, pe care o înnobilează cu forme frumoase și cu simboluri străvechi precum: soarele, păsările, florile și multe motive geometrice, dispuse în brâie și registre decorative. Văzând mulțimea fântânilor comunitare, considerăm că există aici un fel de competiție benefică între constructori, în beneficiul populației. Atâta diversitate în stilurile artistice realizate reprezintă o raritate, care merită un interes deosebit de cunoaștere.

Interesant este că această explozie de frumusețe expusă pe fântânile Basarabiei s-a înregistrat în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, ca exprimare a libertății spirituale, a dorinței de a vedea lucruri încântătoare și ca gest de mulțumire lui Dumnezeu pentru dăruirea apei – acest miracol al vieții.

Lucrarea menționată este un prețios îndrumar, o carte minunată și bine ilustrată, iar autorului i se cuvin toate felicitările și mulțumirile pentru acest act de cultură realizat.

**Doctor etnolog Elena Florescu,
membru al Academiei Oamenilor de Știință din România**

APA LA ORIGINEA VIEȚII OMULUI

Cartea dlui dr. ing. Anatol Munteanu „Fântânile și izvoarele Moldovei de peste Prut” subliniază marea importanță pentru veșnicia neamului nostru, dar și a tuturor semințiilor de pe glob, a apei ca condiție sine qua non.

Făcând abstracție de tragismul istoric al Moldovei voievodale, bogdănești-mușatine, de triplul rapt (1812, 1940, 1944) al meleagului moldav-românesc dintre Prut și Nistru, conștientizăm cu claritate că pământurile de „dincolo de Prut”, pe care rușii l-au botezat inadecvat „Basarabia” reprezintă o parte componentă a străvechii civilizații europene cu vatra concretă în Spațiul Carpatic.

Prin aceasta am vrut să spun că „arhitectura populară din Moldova” precum se străduie să ne-o prezinte autorul în „Către cititor”, - materializată și întruchipată în arhitectura fântânilor și a izvoarelor, se remarcă în mod special prin originalitatea soluțiilor morfologice, structurale și artistice și că acei „nenumărați meșteri, specialiști în diferite meserii, printre care: fântânari, pietrari, zidari, tâmplari și fierari”, toți aceștia sunt demni urmași ai *arienilor*, strămoșii noștri foarte îndepărtați din Spațiul Carpatic, de altfel, strămoșii noștri *îndepărtați ai Dacilor*. Ei, urmașii, genetic și fizic, au păstrat în sine cele mai frumoase îndeletniciri meșteșugărești și artistice.

„Arhitectura fântânilor impresionează, pornind de la construcțiile de tip arhaic, al celor cu cumpănă, până la fântânile care există și în zilele noastre, cu ghizduri de piatră, sistem cu manivelă de aducere a apei la suprafață și acoperiș din lemn, țigla sau tablă”.

Autorul conștientizează că „aceste monumente, cât și continuitatea lor relevă rădăcinile puternice și adânci ale tradiției noastre populare românești, aducând un bine meritat omagiu generațiilor de meseriași, care au știut permanent să îmbogățească tezaurul arhitectural al Moldovei”.

De acolo, din adâncul *preistoriei și protoistoriei* Spațiului Carpatic au moștenit urmașii marea dragoste pentru APĂ „care din cele mai vechi timpuri a fost întotdeauna considerată drept origine a vieții” și „podoabele făurite cu iscusința țăranilor noștri, ne mărturisesc autorul, sunt la fel de desăvârșite în întocmire ca și pereții din adâncuri, zidiți cu meșteșug, ca și ghizdurile, învelitoarele, roata cu butuc, cumpăna cu ciutură, jgheabul pentru vite, ori mesele cu scaune, cioplite din lemn, pentru tihna omului și cănița cu apă de lângă vadră”.

Din vechimea precreștină, în unele sate s-a păstrat apa ca *totem*, ca element al păstrării ei când se săpau mai multe fântâni în șir. În cartea de față autorul ne prezintă o fotografie rarismă din anul 1930, satul Mileștii Mici, cu șapte fântâni înșiruite la o anumită distanță, unde în condiții de *cataclism* se adună întreg satul să se roage Domnului pentru venirea ploilor.

Apariția fântânilor, săparea izvoarelor aveau un substrat social. În Moldova medievală inițial pământul era stăpânit în stare primitivă de strămoșii răzeșilor (în Țara Românească se numeau moșani), prin folosință individuală. Cu timpul, în urma apariției proprietății private, când de regulă, pământul răzășesc a fost acaparat de marii proprietari funciari, răzeșul (moșanul) rămânând țăran liber de-jure, în schimb de facto, devenea economic dependent de marele proprietar. Acesta îi pune la dispoziție pământul pentru un lot de casă și menținerea vieții, în schimbul unui boieresc (clacă în Țara Românească). Una din condiții era APA – dreptul de a adăpa vitele, folosind fântâni, izvoare sau pur și simplu apa din iazuri, pârauri, râuri.

În asemenea situații țăranul dependent era și făuritorul fântânilor și îngrijitorul izvoarelor.

În cartea de față autorul atinge și problema complicată a calității apei din Republica Moldova. La ora actuală doar 50 la sută din frumoasele noastre fântâni se pot lăuda cu apă bună, din cauza politicii agrare sovietice abuzive prin care pământul și apa au fost poluate.

Dând o apreciere cărții domnului Anatol Munteanu, muncii lui îndelungate de salăhor, menționăm pentru posteritate că Domnia sa și-a creat un *monument*.

Scriitor, doctor în istorie Vlad Ciubuciu

O CARTE FRUMOASĂ

O impresionantă hărnicie scriitoricească, însoțită de vocația cercetării istorice și sociologice, precum și reale valențe de proză poetică, au întemeiat această carte unicat prin subiectul ei cu virtuți etnografice și etnologice astfel încât o bibliotecă însuflețită de patima identității naționale și de spirit nu se va putea lipsi de ea.

Meritul autorului pentru cartea „Fântânile și izvoarele Moldovei de peste Prut” se află odată cu prețuirea adusă istoricului și iscoditorului cercetător al universului civilizației țărănești basarabene, îndeosebi, în inspirata lui aplecare asupra „izvoarelor” inclusiv filosofice ale fântânilor din spațiul basarabean, văzute și descrise și din punctul de vedere al științei construcției, al viziunii arhitecturale, al reverberației lor în legendă, în arta religioasă, în morală, și inclusiv, pragmatice, în viața cotidiană și în standardele acesteia.

Argumente fotografice bogate, sporesc interesul științific și literar al cărții și se adaugă fericit comentariului încărcat de vibrație sentimentală și poezie așa cum spuneam la început.

În totul, lectura captivantă conduce, recunoscătoare, la convingerea că ne aflăm în fața unei opere cu adevărat remarcabile, de știință și poeticitate, care ne îndreptățește trimiterea la cuvintele de neuitat:

„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris !”

Dinu Săraru, scriitor
membru titular fondator al Academiei Oamenilor de Știință din România

**Viziunea apei, izvoarelor
și fântânilor la români -
Apa în viața culturală**

Arhitectura și frumusețea fântânilor - Meșteri făuritori de fântâni și izvoare

„Apa este mai mult decât o condiție a vieții, ea este izvorul vieții, este sângele albastru al Pământului. Apa este o bogăție fără seamăn pe Pământ; cea mai curată, cea mai pură, sufletul Pământului”

Antoine de Saint-Exupéry

„Apei i-a fost dată puterea de a deveni seva vieții pe Pământ”.

Leonardo da Vinci

O podoabă a meleagului - fântânile

Plaiul nostru, pe lângă livezi, păduri, dealuri, drumuri umbrite de copaci, case frumoase, mai are o podoabă irepetabilă: fântânile.

Când ieși din Chișinău, în care parte a republicii te-ai îndrepta, te întâmpină multe fântâni. Construite pe marginea drumurilor, de-a lungul satelor noastre, le urmărești cu privirea și nu te mai sature să le admiri. Fără să vrei, te gândești și la aceia care le-au săpat cu multă trudă, le-au dat un aspect atât de atrăgător. De câtă energie, talent și spirit creator trebuie să dai dovadă pentru a crea această frumusețe!

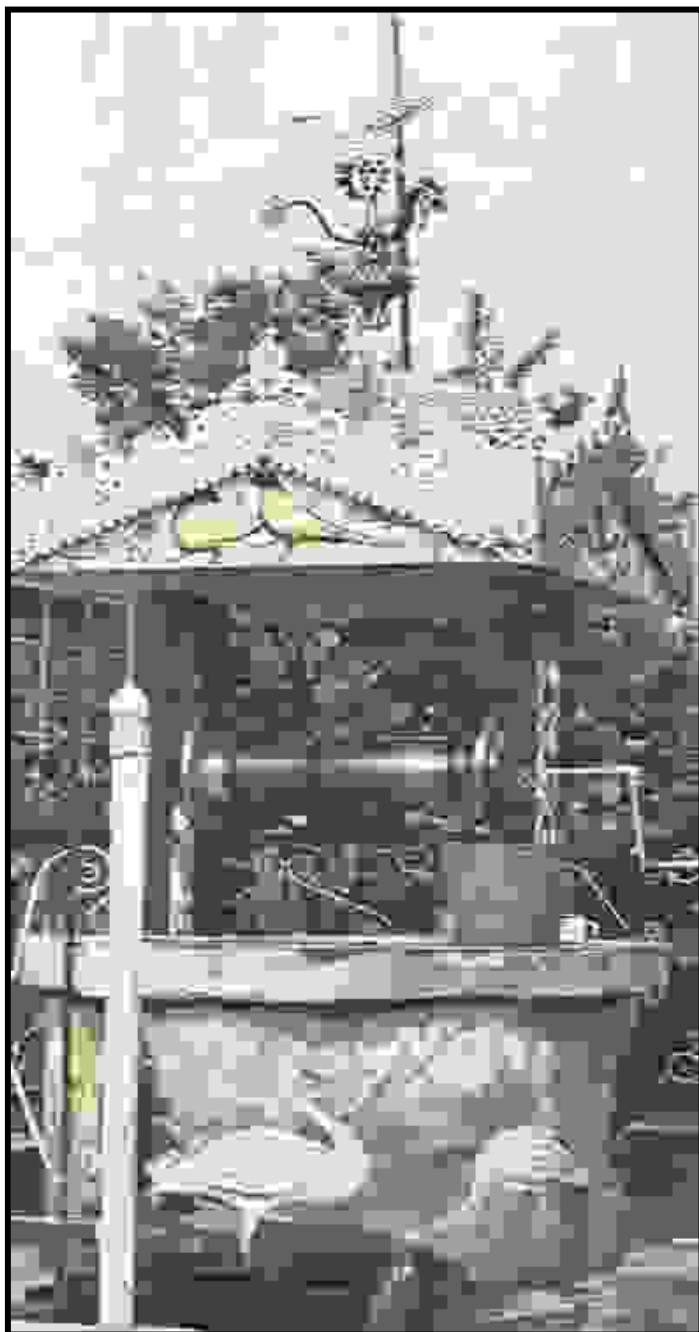
Era după anul 1972. Cu ajutorul părinților, ne-am cumpărat o casă în localitatea Cricova de lângă Chișinău, de la niște coloniști nemți, care s-au repatriat în Germania Federală. Vecinul nostru, Tudor Petrache, avea terenul cumpărat. Nici nu dovedise să termine construcția casei, a gardului că îl aud într-o bună zi cu o dorință frumoasă:

– Am să fac și o fântână. Mă las de orice, dar am s-o fac.

Tudor era șofer, a umblat bietul om după burlane, în al șaptelea sat a găsit și un meșter ce știa a zidi fântâni. Și atunci, când a început a aburi pământul, a înverzi copacii, fântânarul, în frunte cu Tudor s-au apucat de lucru. În zori de zi ori pe amurgite, îi puteai vedea sfredelind cu sârguință pământul.

Fântână cu o cruce din lemn ascunsă în figură geometrică, sat. Mocra, Râbnița, 1970

Fântână din lemn, beton și metal ornamentată cu păsări, la construcția căreia a participat și autorul cărții, Cricova, 1975

Ajutam și noi, bărbații, la scos pământul din fântână cu ajutorul unor găleți mari de 30-40 kg, care erau ridicate la suprafață. Fântânarii au ajuns cu săpatul la o adâncime de șapte metri și jumătate, tuburile serveau drept căptușeală, pământul era galben, lutos, s-a trecut și prin nisip, iar apa izvorului nu ieșea. Lucrurile se complicau, meșterii erau nervoși, dar nu se lăsau. „Hai să mai coborâm cu săpatul și mai jos!” Groapa fântânii avea un diametru de un metru, s-a făcut și mai largă cu 20 centimetri, pentru a putea monta burlanele din beton. Autorul acestui articol a participat la săpat și îl îndemna pe meșter: „hai nene, nu te opri, mai sapă, pământul e mai jilav, va fi și apă!”. S-au mai săpat trei metri, meșterii au ajuns la un pietriș după care pământul era nisipos, dar umed, izvorul era aproape. Burlanul de peste 300 kg cobora sub greutatea lui în jos. Celelalte burlane îl apăsau pe ultimul, săpatul era în toi, lucrau doi oameni: unul săpa, celălalt încărcă gălețile. Sus, pe marginea fântânii, alți doi oameni ridicau la scripet gălețile grele cu nisip și pietriș. Deodată, din toate părțile, parcă dintr-un butoi găurit, a țâșnit apa. S-a mai săpat o jumătate de metru pentru a curăța izvorul, apa cu noroi era scoasă afară și vărsată pe

drum. Era o bucurie mare, toată mahalaua se strânsese ca la o minune. Oamenii se bucurau, se serveau cu apă răcoroasă, plină de măgăritare.

– Ia uite că-i bună, este tămăduitoare...

Venise tot satul să guste apa lui Toader și să prăznuiască nașterea și botezarea unei noi fântâni. Meșterii fântânari erau legați cu prosoape, puși la mese și cinstiți de tot satul.

Fântâna demult e gata și astăzi stă ca o crăiță și servește oamenii cu apa ei cristalină. Mai acum zece ani, au apărut în fața ochilor acei oameni fericiți ai satului – femei, bărbați, copii, care zi de zi se alimentau cu apă din această minunată fântână. Niciun moment nu-l voi uita pe meșterul Manole, care cu cele două mâini vânjoase,

arse de vânt și de soare, cu bățături în palme, a făcut o minune. Mâinile acestea au săpat pământul și mergând în adânc metru cu metru, au ajuns până la șuvița plătândă de apă. Alte mâini dibace și harnice au făcut acoperișul de basm al fântânii, ornamentat cu flori, iar sus era cocoțat cocostârcul cu un strugure de poamă.

Alte mâini, ale lui Toader și ale nevastei lui, au înfrumusețat porțița, gardul și au finalizat fântâna.

Fântânile! Ele ne înfrumusețează viața, ne fac să ne mândrim cu pământul pe care trăim.

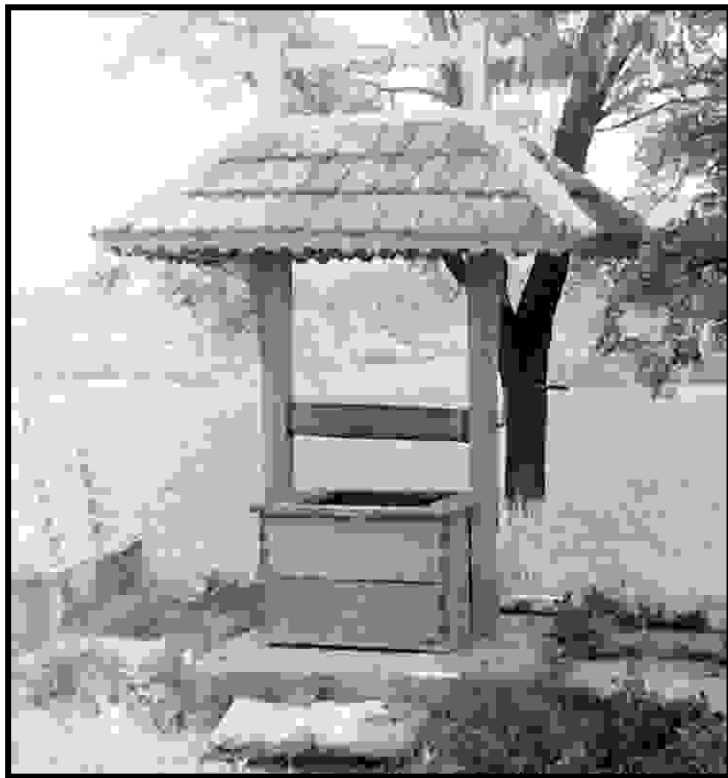
„Moldova socialistă”, 25 octombrie, 1981

Fântână unicat din lemn, demolată, din Dealul Hînceștilor, 1976

Apa în tradiția populară românească

În tradiția populară românească, apa este socotită sfântă. Noi, la rândul nostru, suntem convinși că este așa, mai ales că sfințirea apei se face după un ritual religios asimilat de obicei cu sărbătoarea creștină a „Bobotezei”, ziua când Duhul Sfânt își coboară harul său divin peste imensitatea apelor, întru numele Domnului nostru Iisus Hristos.

Fântână din lunca Nistrului, Dubăsari, 1989

Apa sfântă este considerată cea care s-a împământenit în popor a fi denumită *aghiazma*, acea apă sfințită de către preot cu un mănunchi de busuioc și păstrată în vase de argint pentru a nu i se altera conținutul.

Aghiazma, se spune în popor, are anumite proprietăți vindecătoare, ea uneori fiind recomandată de preoți pentru alinarea durerilor. Este folosită în popor la îndepărtarea răului și a farmecelor, la purificarea trupului și la spălarea tuturor păcatelor trupești.

Stropitul cu aghiazmă este un ritual îndeplinit de preotul care îți calcă pragul pentru binecuvântarea celor din casă, a casei și a acareturilor.

Sunt multe alte obiceiuri și tradiții legate în mod special de ape, cum ar fi cel al „paparudelor” aducătoare de ploaie. „Paparudă rudă, / Vino de ne udă!”, cere în versuri copilul ce cântă ca să aducă în câmp ploaie. El te stropește cu apă, ca să te răcorească și să cheme printr-un astfel de ritual ploaia. Jertfește astfel apa, ca la rândul său, jertfa de apă să se sporească în așa fel, încât să aducă ploaia.

Paparudele sunt, de fapt, un grup de fete de 13-14 ani, care dansează goale sau învelite cu frunze. Ele recită sau invocă, în timp ce sunt stropite cu apă.

În altă viziune, o păpușă din lut, ce are capul ornat cu niște coji de ouă roșii, rămase de la Paști, este dusă cu alai și este îngropată într-un loc tainic.

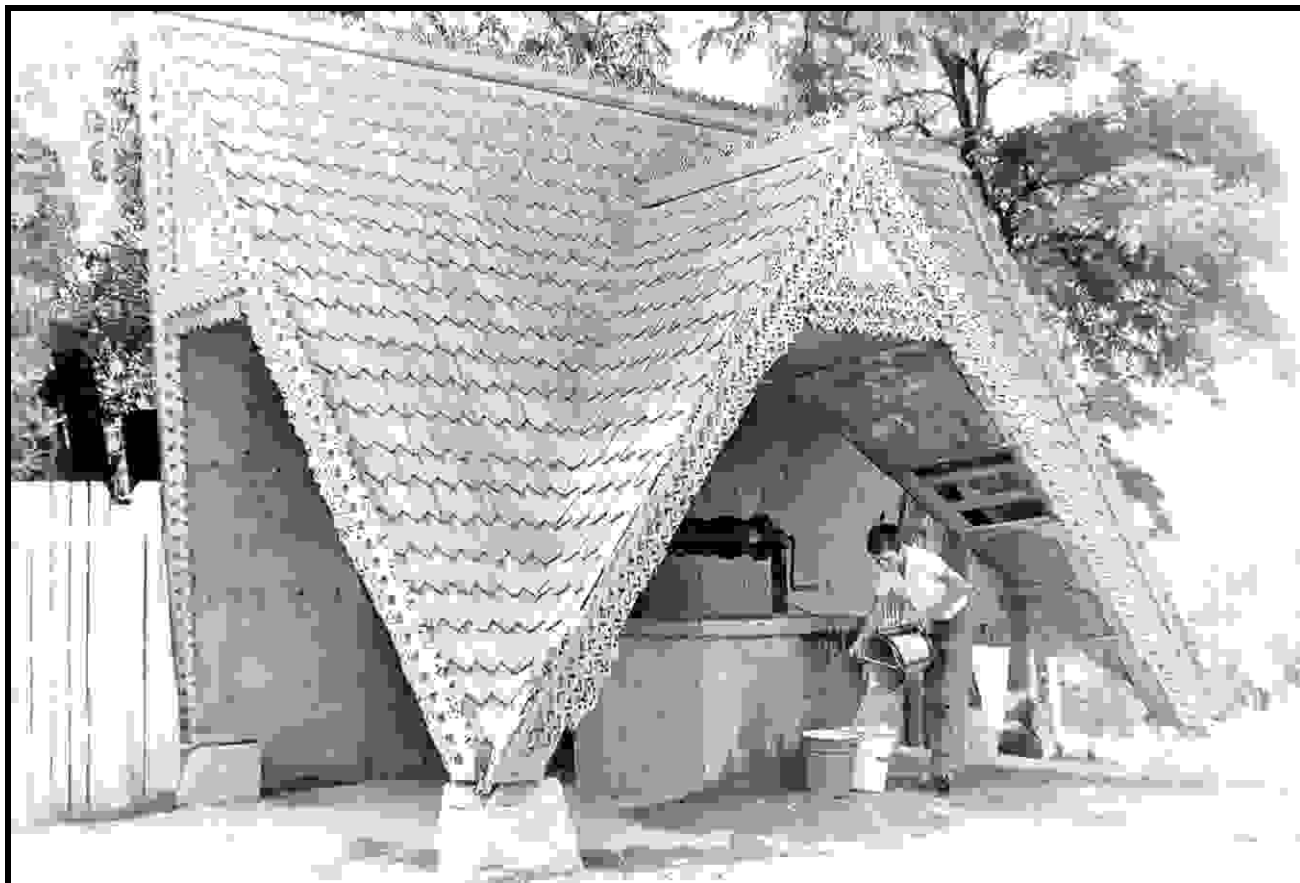
Această păpușă este un obiect de ritual folcloric în formă de om, realizată din lut și

Detaliu: „horboțică” la fruntarul mic al fântânii din Ciutești

împodobită de obicei cu flori. Păpușa care se îngroapă sau se aruncă în apă ca să aducă ploaia este denumită de popor Caloian.

Astfel, după două-trei zile, Caloianul este aruncat într-o fântână părăsită sau într-o apă curgătoare, care merge la Dumnezeu pentru îmbunarea acestuia și iertarea păcatelor celor păcătoși.

Fântână unicat, construcție din lemn cu creștături florale aplicate, Ciutești, Nisporeni. 1980

Alături de paparude și Caloian, întâlnim și obiceiul „Apei Sâmbetei”, perceput mai curând ca un ritual funerar, care pune la mare preț obiceiul jertfei de apă, un ritual de împăcare a vieții cu moartea, un ritual pentru sufletul celui mort și pentru liniștea celor vii.

În credința populară românească, „Apa Sâmbetei” sau „Apa Morților” se varsă în Iad, iar o ființă care o patronează, considerată semi-malefică, ar fi Sfânta Sâmbătă. Această apă ar avea, conform tradiției, niște insule, numite „Ostroavele Albe”, pe care locuiesc „blajinii”, asimilați morților, care la rândul lor, ar avea tradiții comune cu cei vii. De menționat că blajinii ar avea și ei Paștele lor, numit în popor „Paștele Blajinilor”.

Pentru ca el să se petreacă, cel mort trebuie să fie pregătit de drumul către lumea cealaltă, iar în ziua înmormântării, se tocmește o femeie din afara familiei, în unele regiuni, o femeie bătrână și o fetiță curată, până la împlinirea vârstei de 12 ani - care timp de patruzeci de zile, începând cu cea de-a doua zi de după înmormântare, va da de pomană o găleată cu apă oamenilor neputincioși din sat, fiecare găleată de apă dată de pomană fiind însemnată pe un răboj cu un cuțit.

Fântână din lemn, model cetate, acoperiș din drancă, Nisporeni, 1975

După ce au trecut cele patruzeci de zile de la moartea celui îngropat, în ziua de sâmbătă, când se face parastasul, se confecționează o plută, în unele locuri o cutie de lemn, în care se pun într-un coș de nuiiele pomeni și o sticlă cu vin, monezi, vase cu apă pentru pomenirea morților, colac și lumânări, depinzând de zonă, uneori se pun și flori.

Se merge mai întâi cu acea cutie pe malul unei ape curgătoare, unde urmează să fie desfășurat ritualul dezlegării apei morților, căci așa se numește acest ritual, se aruncă zece găleți de apă în cele patru puncte cardinale, apoi se aprind lumânările de pe colacii de pe plută sau din cutie și se dă drumul plutelor pe râu.

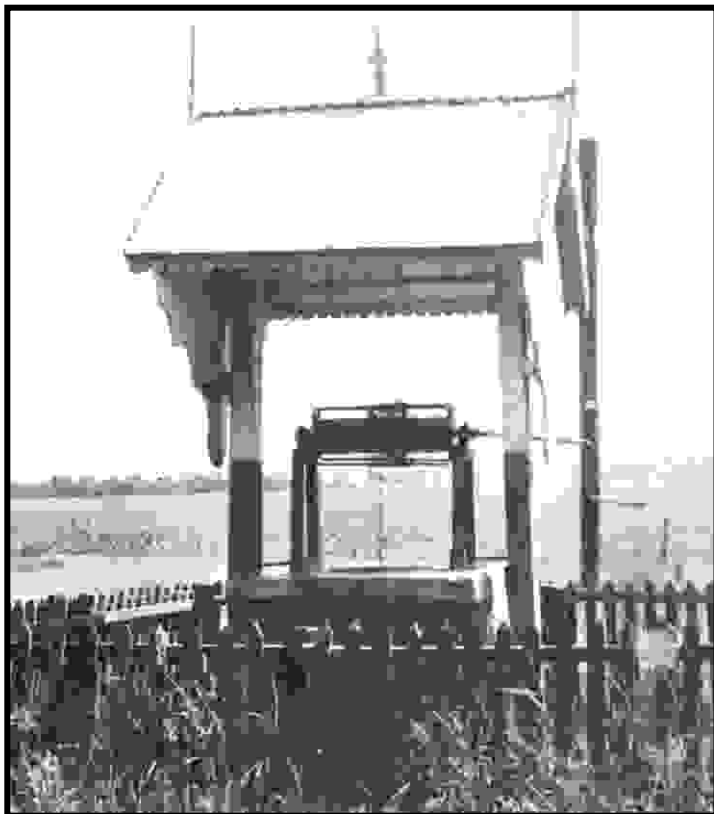
Acest ritual poartă numele de „Apa Sâmbetei”, un ritual de împăcare al vieții cu moartea, împământenit în popor prin expresia uneori ironică, *„te-ai dus pe Apa Sâmbetei!”*

„Apa Sâmbetei” este izvorul sau apa de pe care nu se mai întoarce nimeni niciodată. Ea este asemuită uneori cu un râu care ar înconjura Iadul, sau ar lega lumea noastră cu lumea cealaltă.

Tot pentru pomenirea morților, de „Moși”, de obicei tot în zilele de sâmbătă, se obișnuiește să se dea de pomană apă în vase din ceramică nesmălțuită, așa-zisele vase de lut pentru pomeni. Chiar dacă de băut se dă de cele mai multe ori vin, este un obicei ca vasele de lut să nu se dea niciodată de pomană goale. Fie că acest lucru se întâmplă că e din obicei sau din superstiție, acele vase care se dau de pomană, în mod special cele pentru băut, se dau pline cu apă de băut pentru sufletul morților.

Apa este totodată și locul unde uneori se fac sau se dezleagă farmecele sau legăturile, responsabile uneori în tradiția populară de faptul că o persoană „a murit fără cununie” sau pentru diferite forme de ghinion, moartea animalelor de muncă, sau de superstiții legate de acestea.

În popor se cunoaște noțiunea de „apa morților”, care se materializează prin ritualul turnării de apă proaspătă, scoasă din fântână, într-un cerc de pietre așezate pe iarbă verde, la baza ritualului fiind intenția de eliberare a izvorului destinat morților. La ea își aduc contribuția o serie de simboluri magice, cum ar fi cel al timpului-cerc, al pietrei sacre, al verdelui fertilizator, al apei ca simbol creștin și purificator.

Fântână ornamentată, la marginea unui câmp agricol, Sângerei, 1971

Conform calendarului tradiției creștine, ritualul „apei morților” are loc în Joia Mare din Săptămâna Mare sau în Săptămâna Patimilor, premergătoare Sărbătorilor de Paște.

În tradiția populară, sunt menționate o serie de aspecte care vizează apele, începând de la săpatul fântânilor și până la momentul când ea ajunge la suprafață și vede lumina zilei deasupra ghizdurilor fântânilor.

Astfel se spune că în trecut, pentru săpatul fântânilor, nu se plătea. Se spune în popor că „cine lucrează la fântână, va avea apă din ea și pe lumea cealaltă”. Indiferent de cine se făcea fântâna, izvorul nu se vindea și nu se cumpăra.

Fântânarii explică acest lucru în felul lor: „dacă nu simți atracție către lucrul de fântănar, mai bine nu lucra!”.

Fântână împrejmuită cu gard, acoperită cu draniță, loc. Vulcănești, 1985.

Fântână simplă din piatră, cu lanț, găleată și cicîrîc, Cosăuți, 1986

De altfel, pentru fântânari, sunt niște reguli foarte bine stabilite, pe care trebuie să le urmeze: nu trebuie să omoare câini, mîțe sau alte animale, să bată pe cineva ori să săvârșească fapte rele, ci trebuie să fie pe toată perioada construcției fântânii cu inima și sufletul curat.

Regulile astfel stabilite sunt nu numai pentru fântânari, ci și pentru cei care se află în preajma fântânii sau se apropie de ea în timpul săpatului ei: „nu trebuie să se sfădească, să ocărăască și să nu se puie în poară”; femeile, indiferent de vîrstă, pe toată perioada cât se sapă fântâna, până la găsirea izvorului, nu aveau voie să se uite la ea și se puteau apropia numai la trei-patru metri, doar pentru a aduce de mâncare lucrătorilor.

Conform tradiției populare, se spune că pereții fântânilor se vor prăbuși dacă nu se respectă interdicția uitatului în fântână, mai ales dacă la acel moment fântâna ar fi fost nepietruită. Nerespectarea regulilor ar duce chiar la pieirea izvorului.

Totodată, ca măsură de precauție, fântânarii nu au voie să aibă relații intime cu nevestele cu trei zile înainte de a începe săpatul la fântână și alte trei zile după ce se termină de săpat fântâna, deoarece trebuie să fie, conform credinței, „neîntinați”, altfel „fuge izvorul”.

Uneori, se întîmpla ca fântânarii să lucreze la săpatul fântânii, mai ales când dădeau de straturi de rocă dură, până la două luni de zile, dar în toată această perioadă erau obligați de tradiție să-și păstreze curățenia spirituală și cea trupească.

Apa, în tradiția populară, putea să aibă un rol sfânt sau unul purificator. Ritualul de purificare cu apă este realizat în cadrul unei ceremonii religioase, specifice obiceiului creștin și constă în consacrarea întru harul Duhului Sfânt – simbolul Iluminării, putând fi considerat la rândul lui și un act de exorcism. Botezul este un ritual creștin de purificare, dar în același timp participă la renașterea întru Dumnezeu. Apa Botezului spală păcatele și regenerează viața, va crea un om nou, o viață nouă a trupului și a spiritului, iar omul dobîndește astfel asemănarea cu Dumnezeu.

Tipuri de valuri orizontale la fântâni cu lanț, frînghie, sîrmă, modele din raionul Soroca, 1973

Și pentru că veni vorba de Dumnezeu, nimic pe lumea aceasta nu se întâmplă fără voia lui. Ritualul aducător de ploaie, sfințitul apelor și dezlegatul lor, toate acestea înseamnă ofrande aduse divinității care ne-a creat, ofrande aduse apei dătătoare de viață și a seminției din care ne tragem. Jertfa de apă este unul dintre cele mai răspândite ritualuri creștine pe teritoriul nostru românesc, la mare cinste păstrat odată cu toate obiceiurile și tradițiile creștine de peste vremuri..

„Literatura și Arta”, 28 iulie, 1991

PLOAIE TRISTĂ

Nicolae Dabija

Plouă trist. Parcă plouă
Peste-o țară ruptă-n două.

Plouă de ieri. Plouă abătut.
Ca după un război pierdut.

Plouă de-o zi. Poate de nouă
În Pruturile amândouă.

Plouă cu mahnă. Și-n amvoane
Iisus tresare din piroane.

Salcâmi pămuiți de vânt
Pe dealuri cresc numa-n pământ.

Bătrâne scunde trec pe coastă
Cu mănăstirile în traistă.

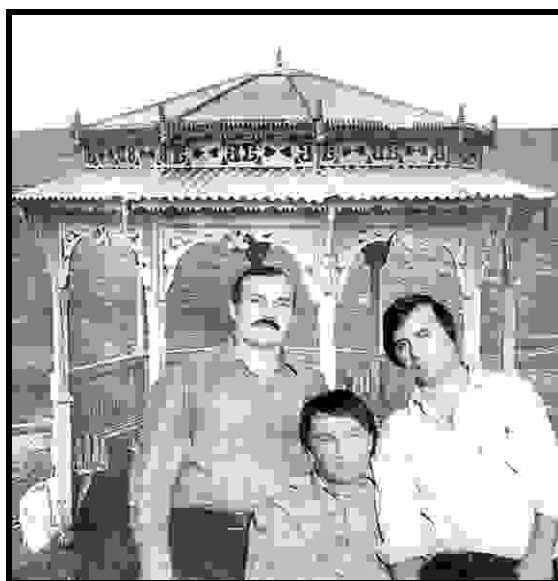
Iar fulgerul pornit de sus
La ele încă n-a ajuns.

Alt vers al poetului

Chiar pomii se desprind din loc;
și se retrage marea de cleștar
spre alte țarmuri, unde mituri
cu mult mai tinere apar.

De-aceea azi, copile, scriem,
plantăm livezi, săpăm fântâne –
c-un tainic gând: că-n urma noastră
încă-o legendă va rămâne.

Tu țara asta de legende
păstrează-o ca pe-un lucru sfânt –
căci ea-i averea ta cea mare! –
și pân' dincolo de mormânt.

Prietenii fântânari: autorul cărții, Anatol Munteanu, Ion Fiodorov, scriitorul Nicolae Dabija, la fântâna din Hulboaca, Criuleni, 1994.

Model de fântâni asemănătoare pot fi întâlnite în satele Sărăteni, Sărata Galbenă și altele.

Fântână din lemn „Hora fetelor”, cioplituri și creștături artistice cu motive de figuri stilizate, Edineț, 1981

Obiceiuri și tradiții la fântâni - Reportaje fotografice

„În mitologia noastră mai întâlnim două ape magice care străbat Universul văzut și nevăzut: Apa Sâmbetei, care dă ocol Pământului, poartă obiectele pierdute și se scurge în Tărâmul Celălalt și Apa Duminicii care izvorăște în Rai, ocolește cerurile și coboară pe Pământ ca o apă curată și sfântă, câteodată sub chip de rouă.”

Apa - „sângele purificator și transfigurator al pământului”

Mircea Eliade, filosof și scriitor român

Sărbătorile, evenimentele, ceremoniile la sate începeau la biserică, izvor sau fântână. Delegațiile străine, savanții, oaspeții erau primiți la fântâna Centrului agricol de știință “Hibrid” din Pașcani, 1986

În unele localități ale Moldovei, nuntașii obligatoriu treceau pe lângă fântână, unde erau blagosloviți cu apă și vin, 1990

Detaliu al fântânii din lemn, sat Țiplești, raionul Sângerei

Particularitățile arhitecturale s-au evidențiat în perioada anilor 1970-2000, în special, în arta împodobirii construcțiilor la case, fântâni, garduri, porți, etc. Meșterii dulgheri și în metal s-au întrecut în realizarea măiestriei dantelăriei în lemn. S-a dezvoltat tehnica de împodobire a fântânilor prin decuparea lemnului. Meșterii fierari specialiști în tinichigerie și-au deschis ateliere personale și au realizat din metal (tablă aliaj aluminiu) sau metal necorodabil, adevărate lucrări de artă, care au împânzit toată republica. Fântânile erau încărcate, iar unele supraîncărcate cu motive populare în care se regăsesc: flori, păsări, corpuri cerești, pești, balauri etc. Aceste motive se regăsesc și pe construcțiile fântânilor și pe frontoanele caselor. Astfel, s-au născut creații de certă valoare artistică încadrate în cunoscutul stil al barocului popular de la sate.

Ansamblu arhitectural din lemn, format din fântână, loc de odihnă și de închinare, la una din străzile principale din satul Țiplești, raionul Sângerei, [21]

Fântâna Soarelui, ornamentată, Căușeni, 1981

Simboluri de păsări, flori, arbori, creștături artistice, pazii la poartă și fântâna unei familii de gospodari din nordul Moldovei, Stoica, 1981

O vedere a Nistrului

Apa Nistrului

Dumitru Matcovschi

Apa Nistrului cea mare,
apa Nistrului,
Curge tulbure la vale,
apa Nistrului,
Tulbure și zbuciumată,
apa Nistrului,
Zbuciumată, pelinata,
apa Nistrului.
Era limpede ca roua,
apa Nistrului,
Bea din ea toată Moldova,
apa Nistrului.
Pasărea oprea din zboru,
apa Nistrului,
Se scâldea în ea odoru,
apa Nistrului.
Curge tulbure și-n valuri,

apa Nistrului,
Printre cele două maluri,
apa Nistrului,

Și mai curge printre stele,
apa Nistrului,
Tot cu lacrimile mele,
apa Nistrului.

Nistrule, pe malul tău,
apa Nistrului,
Iarbă crește și dudău,
apa Nistrului.
Nistrule, tu nu mai ești,
apa Nistrului,
Râul casei părintești,
apa Nistrului.

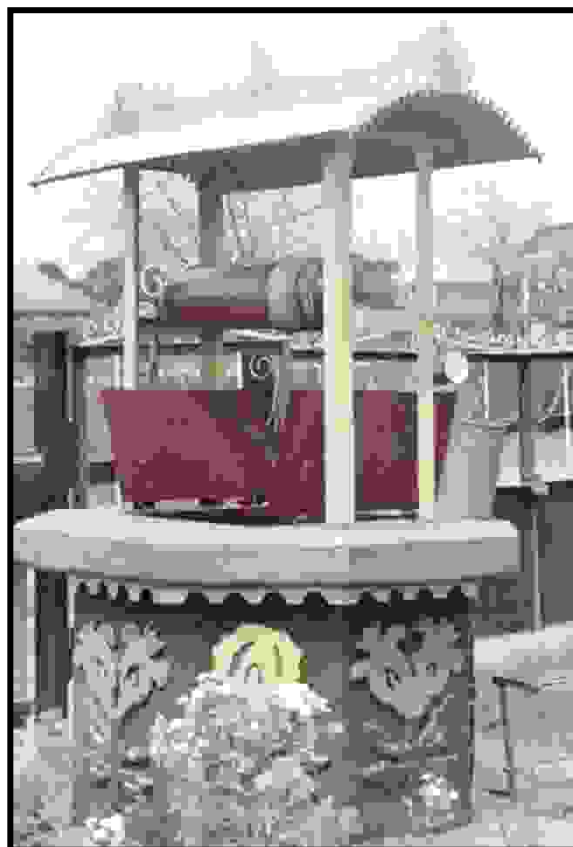
Puțin despre arta fântânilor și a caselor

Alături de arta populară tradițională, în arhitectura satului moldav contemporan, tot mai des se întâlnesc fenomene care ne surprind.

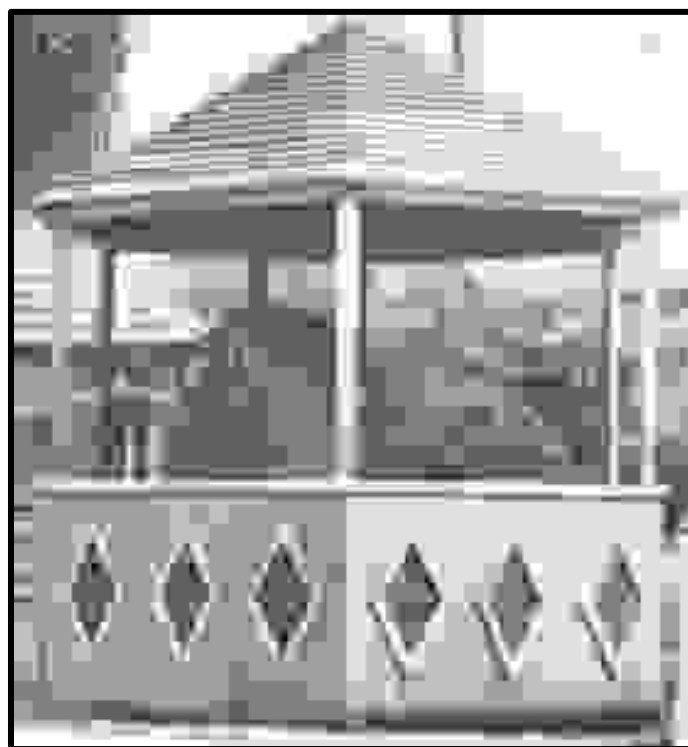
Cât de mult s-a schimbat imaginea satului țăărănesc! Obișnuita ungere cu lut a pereților a fost substituită de o tencuială cu ciment, cu ornamente vegetale dăltuite și cu teme adecvate, cu inscripții pitorești. O aplicare pe larg a verandelor sticluite a condus la apariția unor ansambluri cu uzoare artistice, asemănătoare cu dantela; acoperișurile și burlanele au îmbrăcat haină festivă.

Meșterii din nordul Moldovei lucrează porți cu decoruri din lemn sau metal, compuse dintr-o înșiruire de plăci sau săgeți crestate cu motive specifice.

Astfel, în arhitectura populară a fântânilor prezentate, asistăm astăzi la o dezvoltare fără precedent a decorului cioplit și crestă.

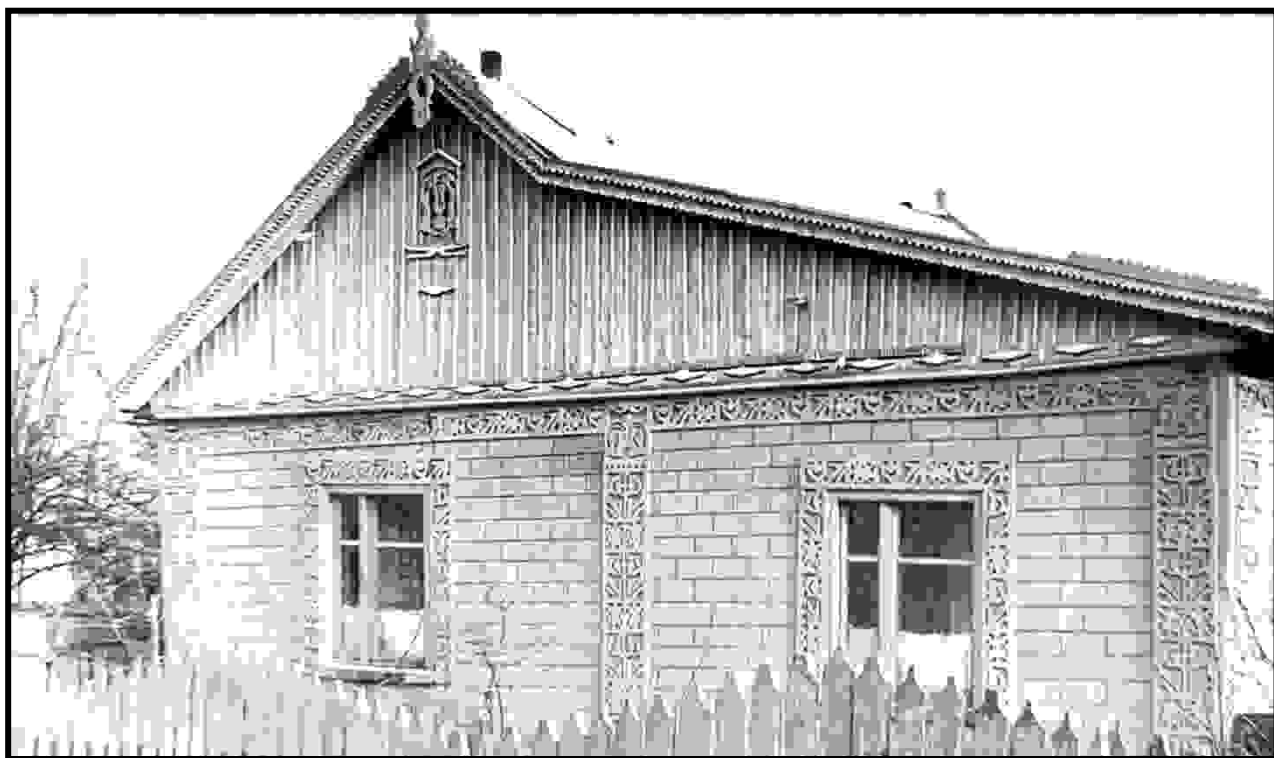
Fântână cu ornamente flori aplicate cu tencuială decorativă, Grinăuți Moldova, 1975

Fântână cu figuri geometrice și acoperiș din lemn, sat Delacău, 1992

Casă de locuit ornamentată, decor traforat în lemn la fronton, raionul Cahul, 1970

Casă modernă, cu verandă, tencuială decorativă, dantelărie în lemn la frontoane, sat Chirsova, 1970

Din informațiile meșterilor de la sate, am aflat că decorul la majoritatea fântânilor s-a realizat prin tehnica decupării lemnului, adică prin *traforare*. Ușurința și precizia execuției, ca și posibilitate de extindere a decorului traforat la toate elementele de construcție ale fațadelor fântânilor, dar mai ales puternica lui rezonanță în conștiința creatorilor și locuitorilor de pe aceste meleaguri moldave, au determinat amplificarea și generalizarea acestui stil decorativ, de proporții excepționale în arhitectura populară de la sate.

În raioanele Căușeni și Hîncești, unde există mai mulți meșteri populari, arta *crestăturilor* s-a îmbinat cu cea a decupajelor în lemn, *flori*, *păsări*, *balauri din povești* și alte elemente tăiate în scândură. Folosind fierăstrăul de mână și șablonul, modelele au fost transferate pe construcțiile de lemn ale fântânilor, porților și al caselor de locuit.

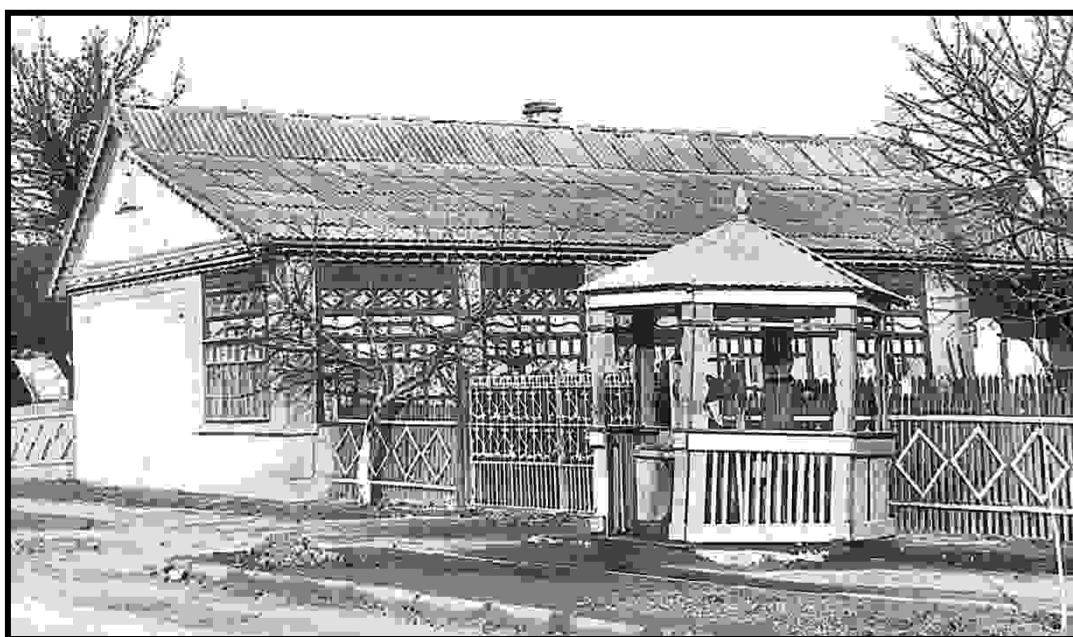
În localitățile raionului Cahul, putem vedea la gospodăriile țărănești multe și frumoase modele decorative, îmbogățite mereu cu creațiile altor meșteri populari din diferite zone geografice ale Moldovei.

Observăm în decorul cioplit și crestătat, în tehnica decorării prin traforare, modele frumoase, o adevărată *dantelărie*, în care golul este preponderent. În acest fel, putem aprecia vechimea unei construcții din lemn, bogăția ornamentală și alte calități ale acoperișurilor, fântânilor sau porților.

În multe cazuri, la numeroase case și fântâni vechi, pe coama acoperișului, dranița este tăiată în săgeți. Realizări asemănătoare se găsesc la capetele scândurilor de la garduri și la unele fântâni. Scândurile decupate în unghi ascuțit, în romburi și adeseori, în forma capului de om, alcătuiesc un șir continuu de apărători ai gospodăriei.

Compozițiile ornamentale pictate, sculptate, traforate, realizate de meșterii populari de la sate cu pricepere și cu multă migală ilustrează pe deplin potențialul spiritual al omului de țară.

„Tinerimea Moldovei”, 8 martie, 1979

Crestături, decupări în lemn la case, frontoane, fântână, sat Brînza, Cahul, 1978

Rușii despre fântânile și casele moldovenilor

Fântână ornamentată cu simboluri în lemn și mozaic, raionul Râșcani, 1980

Construcțiile frumoase de case și fântâni din Moldova, fie cioplite din piatră albă, fie împodobite cu creștături artistice în lemn, ornamentate în tablă zincată, sau nichelată – nu constituie un patrimoniu muzeistic sau un avut al expozițiilor de artă.

Acestea sunt fântânile din care lumea bea apă. Ele, în Moldova, se găsesc nu numai în curtea săteanului, ci și pe străzile localităților și la margine de drumuri, sau chiar în mijlocul câmpului.

- Beți, oameni buni, „apa vie din adâncuri”, admirați iscusitele mâini omenești și nu-i dați uitării pe

cei care v-au pus la dispoziție frumusețea și vlaga dătătoare de viață!

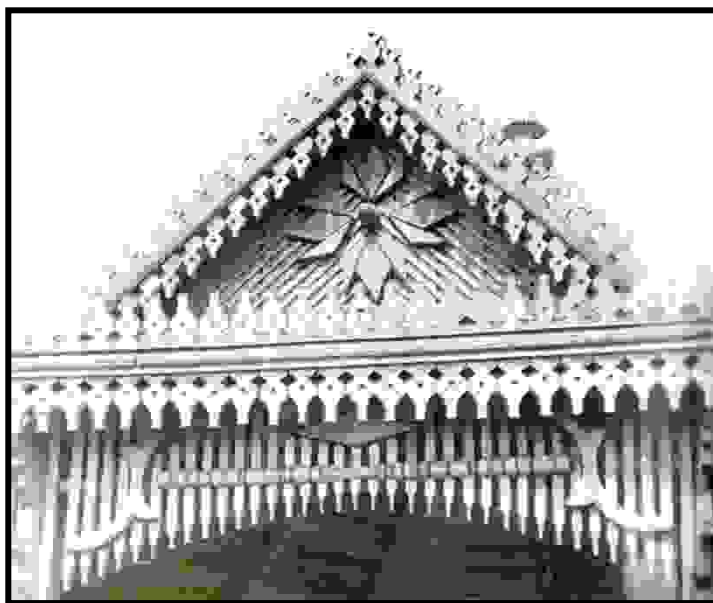
E lesne de îndeplinit acestea, deoarece fiecare casă și fântână, conform tradiției, poartă numele făuritorului ei.

În general, de fântânile din Moldova sunt legate multe obiceiuri bune și frumoase. Bunăoară, când fântâna este săpată, în sat se coc colaci, se pregătesc încă multe bunătăți, se servesc meșterii cu vin bun, se invită la această sărbătoare a faptei

bune copiii. Ei sunt primii care sapă, în mod simbolic, fântâna, ca să nu se risipească tradiția prin care se întărește credința în puterea lui Dumnezeu, pe care îl simțim aproape de noi.

Și încă ceva important: tot mai mulți meșteri, zidari, tâmplari sunt invitați să lucreze în Federația rusă, unde se câștigă mai bine ca la noi în Moldova. Rușii au lansat o lozincă: Oameni buni, Vă invităm să onorați prin munca Dvs. Centrele culturale și administrative ale Rusiei!.

„Сельская жизнь”,
Moscova, iulie, 1982

Detaliu al fântânii, cu creștături în lemn și metal, 1980

Fântâna de treizeci de metri

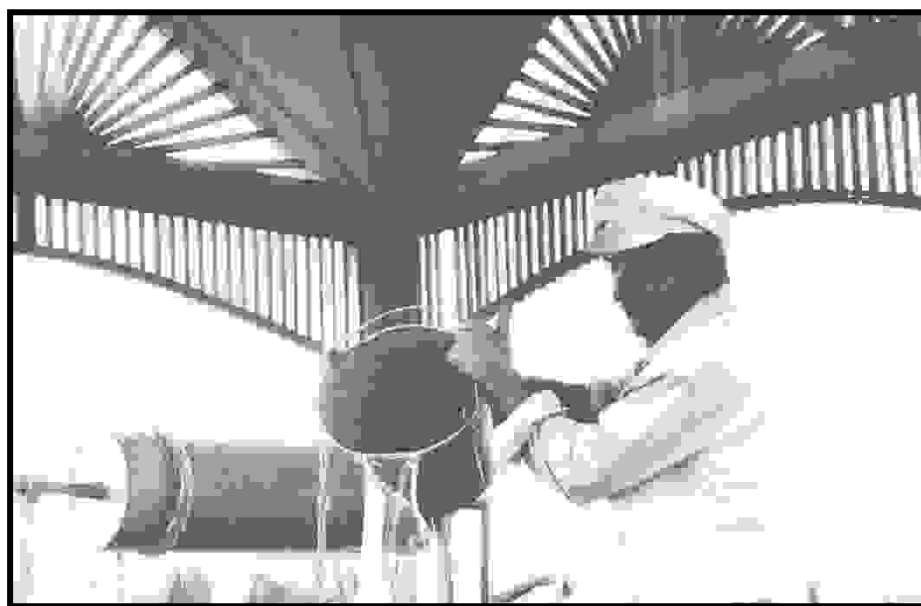
În Moldova, conform unei tradiții, fântânile poartă nume de persoane, mai des numele fântânarului. Am băut apa din fântâni cu numele Ion, Andrieș, Grigore, Valentin, Mihai, Ilie, Ștefan, Vasile ...

Am gustat apă și din izvoarele care poartă numele unor oameni iluștri, personalități militare, numele unor scriitori sau ale oamenilor satului. În satul Vălcineț am băut apă din izvorul lui Ștefan cel Mare. Legenda spune că în trecere pe aici, Măria Sa s-a oprit la popas și a îndemnat pe ostașii săi să bea apă din izvor. „Cine va bea apă din acest izvor va fi mai voinic și nemuritor în lupte”,- le-ar fi spus oștenilor Voievodul. Numele lui Mihai Eminescu e înscris la izvorul de la Recea, numele lui Donici și Stamati există la Nisporeni.

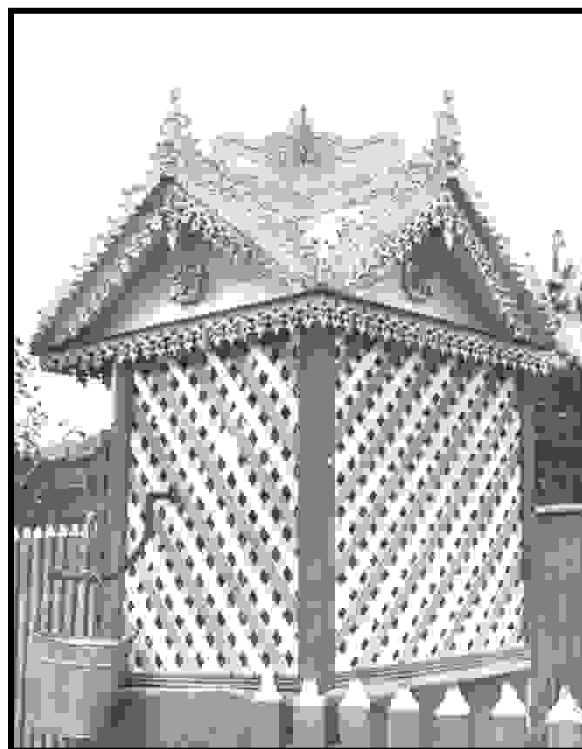
Numele lui Vodă cel Cumplit e scris la Cahul, numele lui Suvorov e scris la izvorul din Ismail, numele mareșalului Averescu, în satul Babeli, al meșterului Ilie, la Volintiri, etc.

A săpa în sfârcul unei fântâni sau al unui izvor înseamnă să te afirmi în fața semenilor tăi, să lași amintire despre tine. În creația popular-orală, și apa este un simbol al veșniciei și nemuririi.

Mă aflu în Recea și tare aș fi vrut să stau de vorbă cu un fântânar anume, omul care determină destinul unei fântâni, omul care are simțul înnăscut de a căuta și de a găsi

Decorul fântânii ornamentate, văzut din interior, sat Ursoaia, 1975

Fântână acoperită cu tablă ornamentată, sat Drepcăuți, 1975

sfârcul subteran al apelor. Fără a apela la tehnici sofisticate, el începe să sape exact acolo unde se cuvine...

Căutam în sat fântânarul fântânii de 30 de metri. Lângă gard, staționa o mașină. De sub mașină se vedeau două picioare încălțate în pantofi negri. Am stat în loc și le-am privit până ce omul de sub mașină a observat

pantofii mei. Recunosc, un mod original de a face cunoștință cu cineva.

– Ați vrut să-mi spuneți ceva? am auzit un glas de jos.

– Toți mi-au spus că Zavatin e fântânar...

Omul a ieșit de sub mașină ștergându-și insistent mâinile cu iarbă.

– Da! Zavatin sunt eu, în persoană.

Interesul meu pentru angajarea lui Ion Zavatin la vreo lucrare l-a făcut să-și dezlege repede limba.

– Odată, în câmp, am dat de o fântână. Era nou-nouță, proaspăt vopsită, un fel de renovare. Case împrejur nu erau. Am băut apă și deodată am auzit niște pași. Era un moșneag. „Dă-mi și mie,- zice-, să beau.” Și l-am întrebat eu atunci cum de a apărut aici, departe de lume, această fântână. „Da dumneata știi oare când ți se va face sete?” – răspunse moșneagul. Aici, de jur împrejur e câmp. Oamenii lucrează, ostenesec, însetează, și, ca să prindă noi puteri până spre asfințit de soare, vin la fântână și iau apă. Sau noi amândoi, călători întâmplători, însetați de drumul lung prin arșița amiezii, oare nu ne vom opri să bem din apa aceasta, să ne răcorim cu ea, iar la urmă să pomenim cu un cuvânt bun pe cel care a săpat această fântână?”

- Apoi cine a avut grijă să sape această fântână?- întreb.

- Lumea zice că a fost moș Grigore. Copii el nu avea. Locuia singur ca pustnicul... Bătrânețea-i bătea la poartă și, îngrijorat, omul s-a gândit: ce să lase el moștenire? Și uite-așa s-a hotărât să sape o fântână...

- După ce ne-am despărțit și am pornit fiecare pe calea lui, povestea Zavatin, eu m-am gândit dacă nu cumva bătrânul vorbea despre sine însuși.

Fântânari bătrâni nu au mai rămas, continuă Zavatin, așa că și eu m-am decis, într-un cuvânt, să încerc acest meșteșug.

L-am vizitat la domiciliu în satul Recea.

– Și de unde începi a săpa? De unde știi că acolo este apă?

– Trebuie să fii în relații bune cu țărâna, asta e cerința cea dintâi! răspunse Ion.

– Iar apa trebuie s-o simți, să-i știi gustul. Fiecare meșter are taina sa. Unul va privi iarbă, altul fărâșii din preajmă și va zice că acolo va săpa. Altul va privi la stele. Iau un pumn de țărână, aflu compoziția ei. Eu mai mult sunt atent la solul calcaros, cretat, de la suprafață și îmi dau seama dacă acolo este apă sau nu.

Și cu cât este mai adâncă, apa este mai gustoasă, fântâna e de mai mare durată.

Ion Zavatin și-a amintit cum a săpat el o fântână în satul Zăicani. La început au pus în mișcare un sfredel mare, apoi când au dat

Fântână acoperită și împrejmuită cu
decorațiuni metalice, sat. Popeasca, 1981.
Mama Ana de vorbă cu vecinii

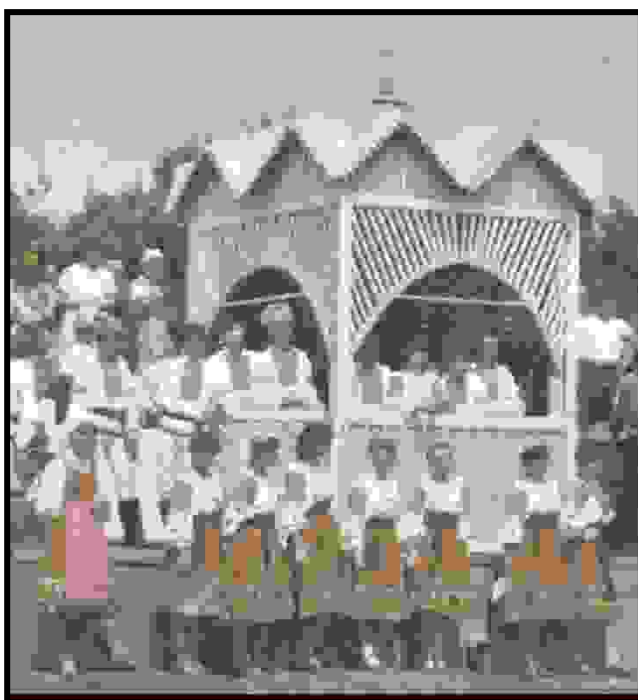
**Case tradiționale -
Creații ale scriitorilor despre ape,
fântâni și izvoare**

„Apa are memorie: Apa poate stoca în structura ei toate efectele informaționale cu care intră în contact, inclusiv cele acustice. Apa poate absorbi, stoca și retransmite sentimentele și emoțiile oamenilor. Cuvintele, muzica, chiar și transcripțiile pe hârtie, toate sunt capabile să transmită informații apei, modificându-i **structura de cristal**. Cu ajutorul fotografiei la viteză mare a cristalelor formate de apa înghețată, Emoto și colegii săi au descoperit unul dintre cele mai mari mistere ale lumii noastre.

Lumea din jurul nostru este foarte rațională. Universul ne urmărește fiecare gând, cuvânt și mișcare. Mecanisme cosmosului întrepătrund armonios toate nivelurile de viață, fără a lăsa ceva deoparte. Tot ce avem corect și bun în noi ne aduce recompensă. Tot ce este negativ și rău – consecințe nefaste.”

Masaru Emoto, savant japonez

Apa, bucuria copiilor

Sărbătoarea „Ziua Satului” începe la fântână

Acasă la părinți, la rădăcina Muntenilor

Era o zi fierbinte de vară. Soarele strălucea în înaltul cerului, peste care nicio umbră de nor nu se arăta. Ciocârlia își luase zborul spre slăvitul împărat al zilei, ca să-i cânte cu glasul de primadonă, cântarea păsărească.

În acea amiază cotropită de arșiță, o ceată veselă de copii se îndrepta spre lac, ca să primească mângâierea răcoritoare a valurilor ce veneau cine știe din ce depărtare. Până la iazul Porumbeni, unde-i aștepta scăldatul, copiii s-au oprit la o fântână cu apă dulce și rece, ca să-și potolească setea. Lacul era aproape și se alimenta de la un izvor puternic, curgea lin, purtând pe undele argintii strălucirea razelor de soare. Copiii, bucuroși, s-au aruncat în valuri și au început să înoate, luându-se la întrecere. Apoi, cu palmele lor micuțe, loveau ritmic apa, încântați de stropii care, ca niște roiuri de mărgelile cristaline, se ridicau și cădeau în zgomot ușor.

Nu departe de copii doi pescari urmăreau atenți mișcarea firului undiței și în același timp, jocul copiilor cu apa.

- Ce frumoasă e copilăria! -zise unul dintre ei, cu glas în care suna părerea de rău pentru trecerea celor mai frumoși ani din viață.

Copii la scăldat, iazul din Porumbeni, 1985

-Ce n-aș da să mai fiu o dată ca pârdașnicii ăștia?, răspunse celălalt, uitându-se cu drag și cu nostalgie la copiii care, de atâta bucurie, uitaseră să mai plece acasă.

S-a îndreptat apoi spre ei, spunându-le:

-Fără apă, dragii moșului, nu ar fi viață pe pământ; fără apă, nu ar porni navele în larg; fără apă, nu ar merge motoarele, care ne trimit lumină în casă, fără apă, nici voi, copiii, nu ați

fi atât de bucuroși când căldura soarelui vă trimite la lac să vă scăldați.

Apa este totul. Vorba proverbului: „Dacă n-ar fi, lumea ar pieri, iar dacă multă este, lumea prăpădește.” Ați înțeles rostul vorbelor din bătrâni, așa-i?

Articol pentru ziarul raional „Ștefan Vodă”, 10 august, 1988

Fântâna cu creștături în formă de săgeți, decupări în lemn, vopsită în culorile curcubeului, amplasată pe drumul Căușeni – Ermoclia, 1985

Fântâna pe deal

Nicolae Țurcan

Ca un cocostârc cu ciocul
Coborât jos din lumină
Văd o cumpănă plecată
Peste-o gură de fântână.

Nici la dreapta, nici la stânga
Nu-i nici sat, nici șleah de țară.
Cât de colo-n deal se vede
Cumpăna cea singulară.

Vântul ciutura îi bate
Care-i plină totdeauna,
Ziua soarele-n ea cade,
Noaptea-n ea se scaldă luna.

Din a cui poruncă până
Azi acest izvor trăiește?...
Nu contează, căci el setea
Orișicui îi potolește.

Din a cui poruncă scumpă
Au săpat-o? Când și cine?
Trece vremea, dar fântâna
De pământ și cer se ține.

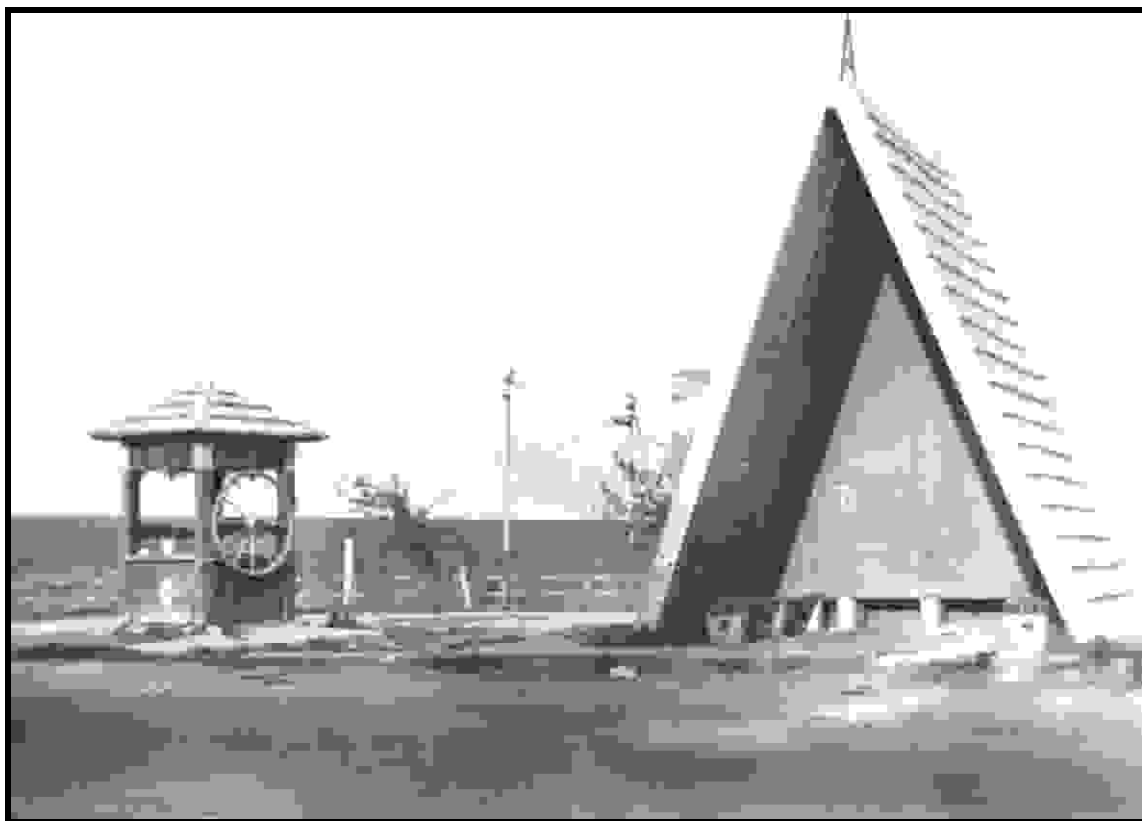
*
* *

Valea Fântânilor, loc de informare al sătenilor, sat din centrul R. Moldova, 1976

Fântână-cocostârc și ulcior, stație de oprire a autobuzelor, popas pentru călători, Briceni-Edineț, 1980. Asemenea fântâni cu cocostârci pot fi văzute pe drumurile din partea de nord a R. Moldova.

Popas pentru drumeți și călători, fântână cu roată la răscrucea de drumuri Colicăuți, Briceni, 1981

Un acoperiș cu arhitectură deosebită al fântânii din parcul central al or. Edineț, 1980

Fântâna flăcăilor, povestire de moș Grigore din Găiești

Această fântână din pădurea de lângă satul Găiești ar putea să se mândrească cu genealogia ei dacă ar avea cui s-o împărtășească. Ea se află aici încă din vremuri de demult și a fost săpată ca o binefacere pentru iertarea păcatelor, cum se obișnuia cândva prin Moldova.

Din păcate, afară de numele ei - „Fântâna flăcăilor” - prea puține lucruri cunoaștem despre ea. Din vechime există un obicei: fântâna flăcăilor este îngrijită numai de fete. Ele au grijă ca funia de pe val să nu se roadă, să nu putrezească ghizdurile, să nu ruginească găleata. Dacă se cere vreo reparație, atunci vin și flăcăii, dar toate celelalte le fac tot fetele.

Se înserează. Pădurea tomnatică vuieste bătuită de vânt. Frunzișul ruginiu se adună grămezi pe lângă trunchiurile copacilor. Drumul de pădure, șerpuind, coboară o pantă, vine până lângă fântână, o ocolește și se duce mai departe.

Fântâna e departe de sat, dar flăcăii își așteaptă fetele aici, la această fântână. Fântâna e cu noroc, toate fetele care s-au întâlnit cu băieții din sat, s-au măritat cu bine. De aceea fântâna a fost și este îngrijită numai de fete. Mereu îmi pun întrebarea: de ce-i zic Fântâna flăcăilor și nu a fetelor?

„Tinerimea Moldovei”, 14 mai, 1982.

Fântână din centrul satului Cotiujeii Mari, raionul Șoldănești, 2000 [21]

Fântână cu acoperiș în trei ape, arhitectură modernă, or. Sângerei, 1978

Fântână din lemn masiv lăcuit la intrarea în or. Chișinău, strada Păcii, 1975

Ornamentarea fântânilor, a caselor și a frontoanelor

Monumentele de arhitectură tradițională românească, printre care și fântânile, porțile, frontoanele, se diferențiază uneori între ele nu numai datorită structurii lor arhitecturale, ci și prin felul motivelor ornamentale, cu care sunt împodobite de către cei care le-au ctitorit.

Arhitectura lor oferă de cele mai multe ori multiple variante și modalități pentru a le și împodobi, de obicei pe ancadramentele porților, uneori pe stâlpi, balustrade sau alteori la frontoanele acoperișurilor. Ornamentele sunt sculptate sau dăltuite, uneori numai traforate, având astfel diferite forme sau motive ornamentale, care depind de zona din care provin monumentele, de tradițiile acesteia, ori de tipul sau structura materialelor din care sunt confecționate.

Astfel, în marea lor majoritate, materialele pe care se face ornamentarea sunt de cele mai multe ori din lemn. În același timp, motivele decorative pot fi și din *piatră*, *tablă*,

sau realizate prin pictură murală. La unele obiective populare, cu o structură arhitecturală tradițională, poate fi realizată din lemn sau alte materiale de construcții.

Lucrări și decorațiuni în lemn

După cum cunoaștem, lemnul este materialul folosit atât ca structură de rezistență, cât și ca element decorativ, sau ca modalitate de ancadrament. De cele mai multe ori, lemnul folosit este lemnul de rășinoase, în mod special lemnul de brad și de molid. Pentru structurile de rezistență sau pentru cele care urmează a fi ornamentate prin incizie superficială sau prin sculptură, se folosește în mod special lemnul de stejar, pentru că are o foarte mare rezistență în timp, comparabil cu alte esențe lemnoase.

Incizia superficială presupune folosirea unei *dălți* pentru lemn și a unui *ciocan*, motivele decorative tradiționale presupunând prelucrarea pentru inscripționarea lemnului prin dăltuire. *Inscripțiile* sau *pisaniile*, astfel denumite de către literatura veche, reprezintă date istorice, inscripții cu caracter religios sau laic, uneori cu caractere chirilice, întrucât alfabetul latin s-a folosit destul de târziu sau de cele mai multe ori, numele ctitorului reprezentând modalitatea de ornamentare a monumentului respectiv, nume ce poate fi incizat superficial sau traforat.

Fântână cu decorațiuni aplicate în lemn, sat. Seliștea, 1988

Sculptura în lemn s-a definit ca fiind, cu certitudine, modalitatea decorativă cea mai des întâlnită la monumentele construite în întregime din lemn. Cele mai des întâlnite motive decorative sunt *funia* sau *torsada*, care reprezintă de obicei simbolul vieții, al continuității, dinte de fierăstrău, care este uneori denumit și „dinte de lup” sau zimți, rozeta cu șase petale, spirală, florală sau crucea.

Casă țăărăneasă ornamentată în lemn și tencuială din centrul Moldovei, sat. Copăcenii, 1991

Rozeta este un element predominant ca element decorativ în zona Moldovei și Olteniei, iar pentru zona Transilvaniei, elementul decorativ cel mai des folosit este crucea, reprezentată sub toate formele ei: ortodoxă, catolică, greco-catolică sau reformată.

De cele mai multe ori, *crucea* este traforată în ancadramentul porților sau este poziționată la fântâni la nivelul frontoanelor construcțiilor, fiind în același timp, un element protector, element care este folosit și pentru îndepărtarea spiritelor malefice.

De fapt, se poate spune într-un fel că prezența crucii protejează toate tipurile de construcții, începând cu bisericile, cu casele de locuit și porțile lor, cu grajdurile pentru animale, fântânile, drumurile sau locurile unde s-au întâmplat accidente sau au murit oameni fără lumânare.

Pentru a fi posibilă incizia în lemn sau sculptura acestuia, lemnul trebuie inițial prelucrat superficial, uneori adus la dimensiunile la care urmează să fie asamblat. Pentru aceasta, el se fasonează cu barda, apoi se incizează cu dalta, un procedeu la care se folosește în mod special și un ciocan de lemn, denumit adeseori și „mai de lemn”.

Lemnul de rășinoase, mai ales cel de brad, se impune la rândul lui în seria elementelor decorative, mai ales prin faptul că oferă o multitudine de combinații, de îmbinări, începând cu forma arhaică, tipică de îmbinare rotundă „căușată” sau „căucească”, apoi cu cea de îmbinare dreaptă sau „în căței” și sfârșind apoi cu cea

fasonată și poligonală în formă de „coadă de rândunică”, o formă tradițională, caracteristică în mod special pereților bisericilor din lemn.

Uneori, lemnul se îmbina sub forma unor cuie din lemn, acestea din urmă fiind elementul decorativ folosit în mod special la îmbinarea elementelor construite sau constituite din mai multe bucăți. Fixarea în cuie din lemn mai poartă în popor denumirea și de „cusătură în cuie din lemn”.

Ferestrele locuințelor străvechi, de cele mai multe ori, aveau la mijloc un simbol al crucii, realizat de către „drugii” din lemn, cu care se putea împărți fereastra în ochiuri.

La mai multe tipuri de construcții se practica folosirea elementului decorativ la ornamentare, dar de cele mai multe ori, ornamentarea se făcea după o prelucrare anterioară și o fasonare a elementului decorativ, anterior montării sale.

Acoperișul caselor este locul tradițional în care se îmbină foarte ingenios elementele decorative sau cele de arhitectură populară tradițională. La ornamentarea acestora, mă refer aici la acoperișuri, se folosesc de obicei pentru învelitoarea casei, diferite tipuri de materiale cum ar fi: stuful, lemnul, țigla sau metalul.

Elementul decorativ cel mai de efect este realizat în lemn sau în tablă. În cazul în care acoperișul este construit din lemn, plăcile din lemn care acoperă de obicei construcțiile poartă numele de *șindrilă* sau *șindilă*, *șită* sau *draniță*.

Dranița este acea șindrilă de dimensiuni mai mari, uneori până la 10-30 centimetri lungime, care acoperea casele și fântânile mai vechi. Ea era fixată la început cu ajutorul cuielor din lemn, mai ales cuie din lemn de tisă, dar acestea se lucrau cu greutate și migală. Din acest motiv, ele au fost înlocuite de cuiile metalice, iar efectul decorativ conferit de prezența cuielor de lemn a fost înlocuit de elementul decorativ realizat prin crestarea la capete a draniței, crestături care poartă și astăzi denumiri inspirate din lumea animalelor, cum ar fi: „solzi de pește”, „cioc de rață” sau „coadă de rândunică”.

Fântână din lemn cu pazii și tavan pictat din sat. Șura, Drochia, 1977

Fântânile Moldovei și Olimpiada din 1980 - Focul Olimpic al grecilor la Chișinău

„Se poate afirma că omul reprezintă expresia cea mai sintetică a ceea ce produce, ca urmare a capacității sale crescânde de interacțiune cu mediul natural.”

„Apa este o substanță simplă, care împreună cu pământul, aerul și focul stau la baza vieții.”
Empedocle, filosof grec.

Focul Olimpic a traversat Moldova

În vara anului 1980, Focul Olimpic din templul Zeiței antice Hera din Olimpia, Grecia, s-a îndreptat spre capitala URSS. Cei cinci mii de atleți sportivi au parcurs o distanță de cinci mii de kilometri, atingând, la 18 iulie 1980, orașul Moscova, capitala celei de a XXII-a Olimpiade mondiale.

Aceasta a fost prima Olimpiadă organizată într-o țară a lagărului comunist. Autoritățile sovietice, la cel mai înalt nivel, au aruncat toate forțele cultural-sportive pentru a asigura succesul scontat în fața lumii imperialiste, și au reușit.

O atenție deosebită a fost acordată capitalelor ”republicilor frățești”, dar și tuturor localităților pe unde a trecut Ștafeta Olimpică. Pentru a preveni situații nedorite din partea ”imperialiștilor mondiali”, URSS a mobilizat cele mai selecte forțe ale ordinii publice.

Cu apa fântânii s-au răcorit
sportivii care transportau focul
olimpic spre Moscova

Focul Olimpic în Piața Biruinței, Chișinău, 2 august 1980

Felinar și dispozitiv cu flacăra olimpică adusă din Grecia, care nu a fost stinsă pe toată durata competițiilor sportive de la Moscova, august 1980

Pe traseul olimpic din R. Moldova, circa 200 de fântâni au fost reconstruite și inscripționate cu emblema olimpiadei.

Întreaga cale, de la Olimpia grecească până la Moscova, a fost divizată în segmente a câte un kilometru. Cei mai buni și experimentați sportivi participau la Ștafeta Olimpică, fiind purtători ai făcliei. Ei duceau pe jos FĂCLIA aprinsă a focului olimpic. La finele fiecărui segment, făclia trecea în mâna altui sportiv sau alergător. Sportivul trebuia să parcurgă distanța de un kilometru în câteva minute. Focul olimpic, fără să se stingă, a trecut prin Grecia, Bulgaria, România, Moldova, Ucraina și Rusia, a ajuns la Moscova și s-a îndreptat spre centrul orașului, spre Piața Tverscaia. Campioana olimpică la înot, Marina Coșevaia, a aprins focul în cupa cea mare, ceremonială, situată în centrul Pieței, fiind admirată de mii de moscoviți și oaspeți ai capitalei. A doua zi, procesiunea festivă a atins scopul final –Stadionul Lujniki, unde sportivul de talie internațională, baschetbalistul Serghei Belov, a aprins flacăra principală a Jocurilor Olimpice.

Autorul, la pregătirea misiunii de asigurare a securității și ordinii pe traseul Focului Olimpic, 2 august 1980

Pe rândul de sus, purtători ai Focului Olimpic, ofițeri și sportivi de performanță: Andronache, Galperin, Fedeorov, Odobescu și alții.

Pe rândul de jos, echipa de coordonare a Ministerului de Interne pentru asigurarea securității și ordinii publice: Ministru de Interne gral. lt. Nicolae Bradulov, adjuncții ministrului, generalii Iudin, Vodopianov, Timuhin, Nicolaev, 1 august 1980.

Traseul olimpic a fost proiectat să treacă prin localități și în afara localităților, pe drumurile R. Moldova, Leușeni-Chișinău, august 1980.

Echipele de sportivi cu focul olimpic pe drumul militar Leușeni-Poltava, 2 august, 1980.

Pe tot parcursul ștafetei olimpice, grupul de alergători era format din 20 – 24 de sportivi, la un kilometru se făcea predarea torței, Hâncești – Chișinău, august 1980.

Sportivii și purtătorii de făclii din cadrul Ștafetei Olimpice au fost onorați cu câte o torță-făclie, aprovizionată cu câte o butelie mică de gaze inflamabile și cu un costum sportiv cu simbolul Jocurilor Olimpice de la Moscova. S-au organizat olimpiade și în alte orașe mari ale URSS: Tallin, Leningrad, Minsk și Kiev, care s-au derulat în perioada 18 iulie - 3 august 1980.

De menționat că Republica Sovietică Socialistă Moldovenească a fost prima țară din cadrul URSS care a primit și transportat Focul Olimpic spre Moscova. La evenimentele din Moldova au participat 320 sportivi de performanță, câteva mii de milițieni-polițiști și zeci de mii de cetățeni moldoveni, ruși, ucraineni, etc. din localitățile din Moldova. Ei au ieșit cu pâine, sare și un pahar de vin. S-au dat spectacole artistice cu formațiuni de teatru, orchestre, cor și dansatori, bucurându-ne de prezența pe plaiurile noastre a Focului Olimpic din Templul zeiței Hera din Olimpia, Grecia.

„Tinerimea Moldovei”, 5 august, 1980.

Fântână ornamentată cu simbolul cocostârcului și emblema olimpiadei, Brătușeni Noi, 1980

Fântână din lemn împrejmuită și îngrijită,
or. Slobozia de peste Nistru, 1981

Fântână ornamentată cu pazii și elemente decorative, Hâncești, 1976

Arta populară și Olimpiada

Tradițiile populare la sate, sărbătorile populare, hramurile satului, nunțile, botezurile, petrecerile, sărbătorile religioase, chiar și înmormântările populare începeau cu apa de la fântâni și izvoare. Ritmul dezvoltării satelor și al nivelului de trai al oamenilor era diferit. Alte sate, care aveau o economie agricolă puternică, activități comerciale și de producție, au înregistrat o schimbare structurală și arhitectonică. Aceasta s-a răsfrânt și asupra localităților amplasate pe traseul Olimpiadei. În câțiva ani până la acest eveniment sportiv, s-au refăcut drumurile, s-au reparat casele, porțile și au apărut mai multe fântâni cu apă bună.

Particularitățile locale s-au evidențiat în perioada anilor 1970-1980, în special în arta împodobirii construcțiilor la case, fântâni, garduri, porți, etc. Meșterii dulgheri și în metal s-au întrecut în realizarea măiestriei dantelăriei în lemn. S-a dezvoltat tehnica de împodobire a fântânilor prin decuparea lemnului. Meșterii fierari specialiști în tinichigerie și-au deschis ateliere personale și au realizat din metal, tablă, aliaj, aluminiu sau metal necorodabil, adevărate lucrări de artă, care au împânzit toată republica. Se poate vorbi chiar de crearea unor motive de compoziții ornamentale reprezentative pentru sat. Fântânile erau încărcate, iar unele supraîncărcate cu motive populare în care se regăsesc: flori, păsări, corpuri cerești, pești, balauri, etc. Aceste motive se regăsesc și pe construcțiile fântânilor și pe frontoanele caselor. Astfel s-au născut creații de certă valoare artistică, încadrate în cunoscutul stil al barocului popular. Olimpiada ne-a ridicat la un nivel arhitectural la care nu ne-am așteptat și această tendință va crește și în viitor.

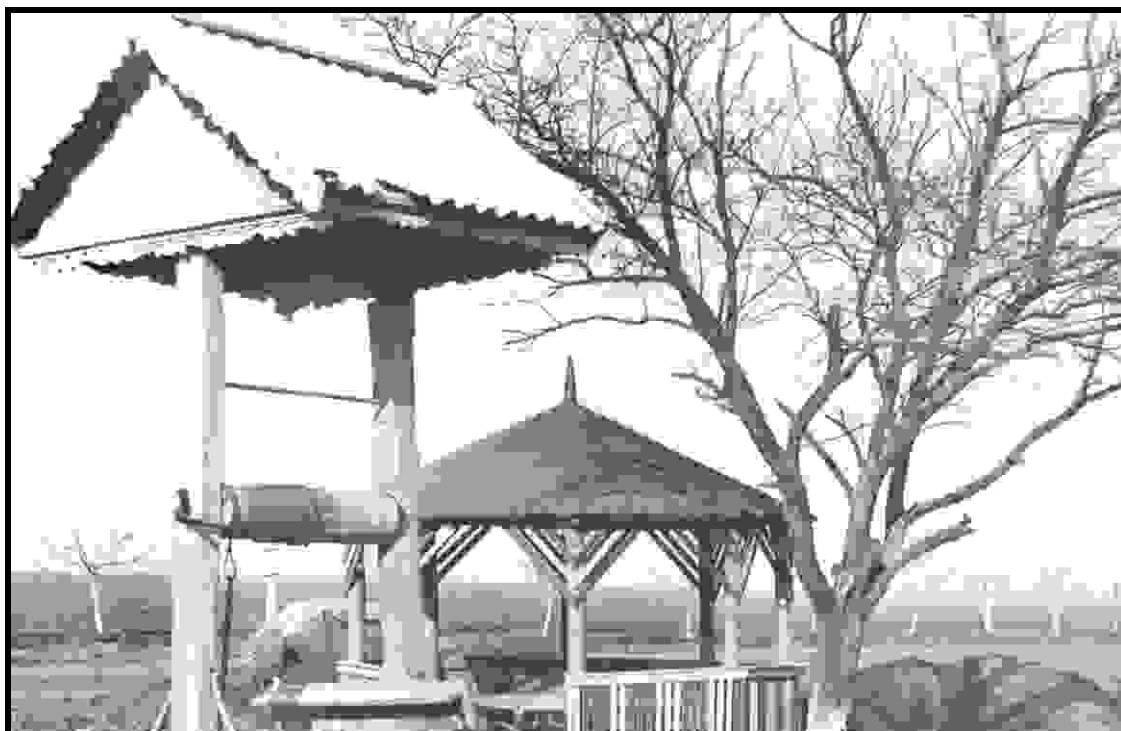
„Moldova socialistă”, 16 august, 1980.

Fântână ornamentată și pictată cu simbolurile olimpiadei, cocostârci, ursuleți și elemente florale, sat Peresecina, 3 august 1980

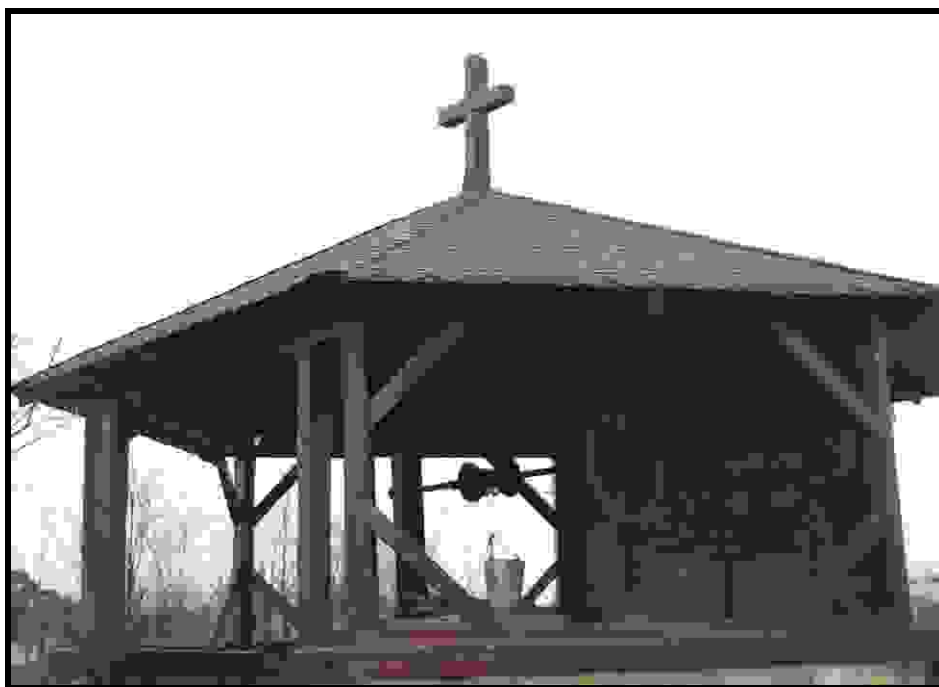
Mii de oameni din localitățile Moldovei au admirat sportivii și focul olimpic adus din Grecia spre Moscova, Orhei, 4 august 1980

Fântână și loc de odihnă pentru agricultori pe traseul olimpic, 1980

Motive esențiale ale apei la greci

„Apa: cărașul Naturii.” Leonardo da Vinci

Fântânile și simbolurile Crucii și ale Domnului nostru Iisus Hristos pot fi văzute în majoritatea localităților din R. Moldova, 1995

Despărțirea apelor de uscat a fost și va rămâne una din cele mai grele probleme pe care Cel de Sus ne-a lăsat-o spre a fi rezolvată. Omul, care a fost sortit să-și ducă traiul pe pământ, aparține și acelei ape de care a fost rupt, dezlegat, care i-a fost „luată”... și de aceea el încearcă neconștient să o apropie, să o cuprindă, să intre în ea, să se scufunde în veșnicia ei, dar de fiecare dată este respins, scos la mal, așa cum a ieșit pentru totdeauna din apele pântecului mamei. Am fost despărțiți de apă pentru că s-o iubim mai tare.

Aprinderea focului olimpic de la razele soarelui pe muntele Olimp, Grecia, 1980

**Izvoarele Moldovei -
Cercetări științifice -
Apa potabilă, resursă epuizabilă**

„Închinu-mă blândeii /licori cerești /ce firul prin cremeni/ își sapă,/ închinu-mă șipotelor/ bătrânești /și cânilor pline cu apă...”.

Anatol Gujel

Izvoarele Moldovei

La fel ca la alte popoare, și la români apa este un simbol al inconstanței și al perisabilității formelor și al trecerii timpului. Românii au surprins genial într-un proverb înțelept această idee, care se opune focului mistuitor, precum și lumii mineralelor: „Apa trece, pietrele rămân”.

Apa noastră cea de toate zilele

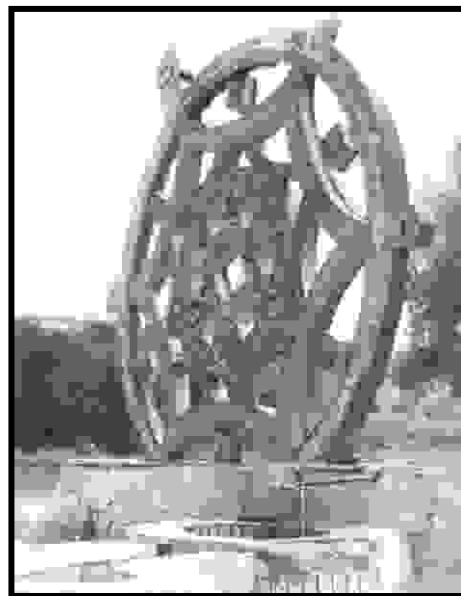
E drept că acest titlu seamănă mai mult cu un verset dintr-o carte de rugăciuni, dar i-am dat această formă mai curând pentru a ilustra pericolul la care sunt supuse în ziua de astăzi resursele noastre de apă. Iar dacă vrem să continuăm titlul în aceeași formă, cu un eventual “dă-ne-o nouă și mâine”, ar cam trebui să avem nu numai o conștiință verticală și capul pe umeri, ci ar fi cazul să abordăm problema existențială ca pe o problemă de continuitate, căci menirea generației din care provenim este de a pregăti generațiilor viitoare condiții de viață prielnice și sigure.

Se știe că teritoriile României și ale Basarabiei sunt străbătute de o vastă rețea hidrografică, multitudinea de fântâni și de izvoare de suprafață fiind o certitudine a bogăției de ape pe care le reprezintă. Atât la suprafață cât și în adâncuri, resursele de apă au ajuns să fie exploatate aproape la capacitatea lor maximă.

Rezervele de apă din subteran par a fi o sursă exploatabilă inepuizabilă, care se realimentează în mod continuu din apa pluvială ce se scurge în adâncuri.

Așa cum am spus, relieful românesc oferă condiții maxime și standarde foarte bune atât pentru exploatarea resurselor apelor din subteran, cât și pentru regenerarea acestora, știut fiind faptul că straturile de pietriș, nisip și argilă din pământ oferă un mediu de filtrare de cea mai bună calitate pentru apa pluvială, ce se scurge în adâncuri.

În mare parte, rezervele mari de apă potabilă ce se găsesc în subteran sunt realimentate de apa de ploaie, care se scurge în pământ, fiind filtrată de

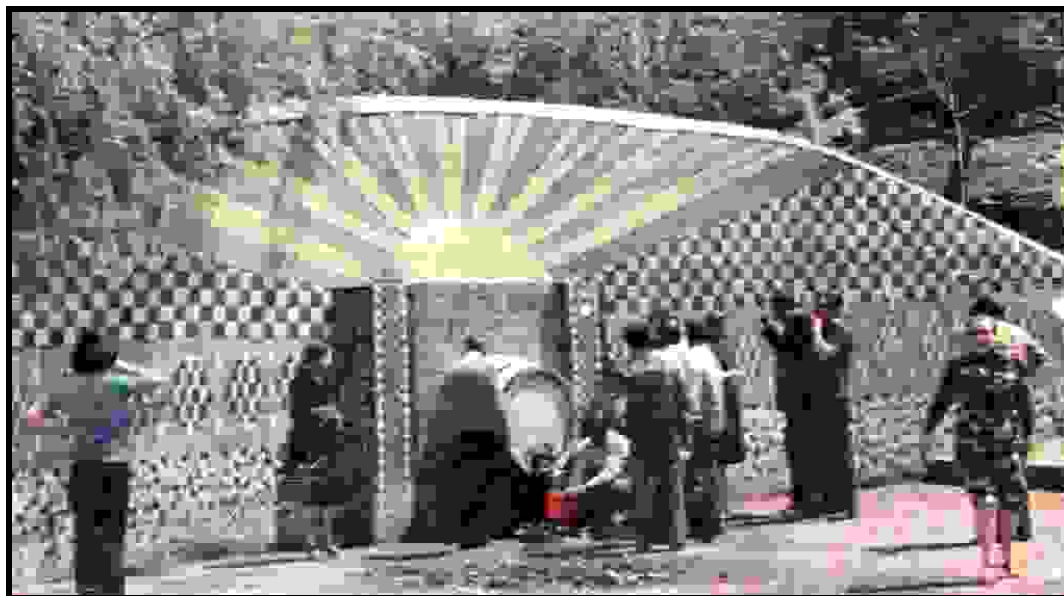

Complexul de odihnă cu izvoare,
Strășeni - Ghidighici, 1975

Izvorul în formă de ulcior la
margine de drum, sat Racovăț,
Soroca, 1976

straturile de roci pe care le străbate, de straturile de argilă, de nisip și de pietriș, prin care se scurge până când ajunge să se acumuleze în marile surse de apă potabilă, denumite generic „pânze freatice”.

Izvorul Soarelui cu apă dulce și cristalină, lucrat în mozaic și tencuială decorativă, satul Cișmea, Orhei, 1976

Toate aceste realități de la care pleacă logica noastră de fiecare zi se lovesc de o altă serie de probleme, care încep să apară și “să își arate colții” destul de amenințător.

Deși în mare parte resursele de apă sunt îndestulătoare, încep să apară unele probleme, care au început să atragă atenția implicit forurilor internaționale de resort. Problema exploatarei necontrolate a resurselor de apă, alături de problema alterării surselor de apă existente, cât și problema neexploatării adecvate a surselor de apă ale mărilor și oceanelor se enumeră printre potențialele amenințări ale bunei exploatare a resurselor de apă existente.

În mod special, în cazul României și al Basarabiei, două probleme dintre cele mult mai multe, a căror existență dă de gândit, devin de stringentă actualitate, și anume cea a exploatarei necontrolate a potențialului și a rezervelor de apă potabilă și problema deversării deșeurilor și a alterării surselor de apă, a râurilor și pâraurilor.

Instalație de filtrare și tratare a apei potabile

Interesul material primează de cele mai multe ori în defavoarea interesului de grup, astfel încât la ora actuală, asistăm la un fenomen de exploatare necontrolată a resurselor de apă, în scopul comercializării lor.

De cele mai multe ori, potențialul resurselor de apă este suprasolicitat, existând pericolul dispariției acestora, fenomen care este ignorat ca atare fie din necunoaștere de cauză sau ascunderea adevărului, fie din rea voință și dezinteres în materie de perpetuarea valorilor pentru generațiile viitoare.

O tânără nevastă, luând apă în ulcior de la izvorul reconstruit cu piatră și zidărie decorativă la Porumbeni, Criuleni, 1982

În ambele cazuri, asistăm la un fenomen în care „corupția face legea”, iar legea este una a banului, care spală creiere și conștiințe.

Degeaba se invocă credința și tradiția, deoarece, așa cum am menționat clar în prezenta lucrare, conștiința și gândirea în popor folosesc de obicei sintagma împământenită, „apa este de la Dumnezeu, deci nu se vinde”. Se găsesc însă oameni care calcă pe conștiință și tradiții, pângărind ideea de puritate și cinste care caracteriza odinioară poporul român.

În ceea ce privește problema deversării deșeurilor și a apelor menajere care alterează sursele de apă, ne lovim de o altă situație fără de ieșire, întrucât și la acest capitol corupția lovește din nou, legislația în vigoare fiind ori prea blândă, ori incapabilă să țină pasul cu realitatea. Semnificativ ar fi faptul că alterarea cu cianuri a cursurilor de apă nu numai că nu e oprită, dar autoritățile găsesc și scuze pentru astfel de fapte. Aceasta lasă mai mult decât de gândit.

Cianurile, pentru acei care nu știu ce sunt și ce grad de risc reprezintă, sunt niște substanțe chimice, catalogate în toate manualele drept niște substanțe otrăvitoare, cu un grad foarte ridicat de pericolozitate.

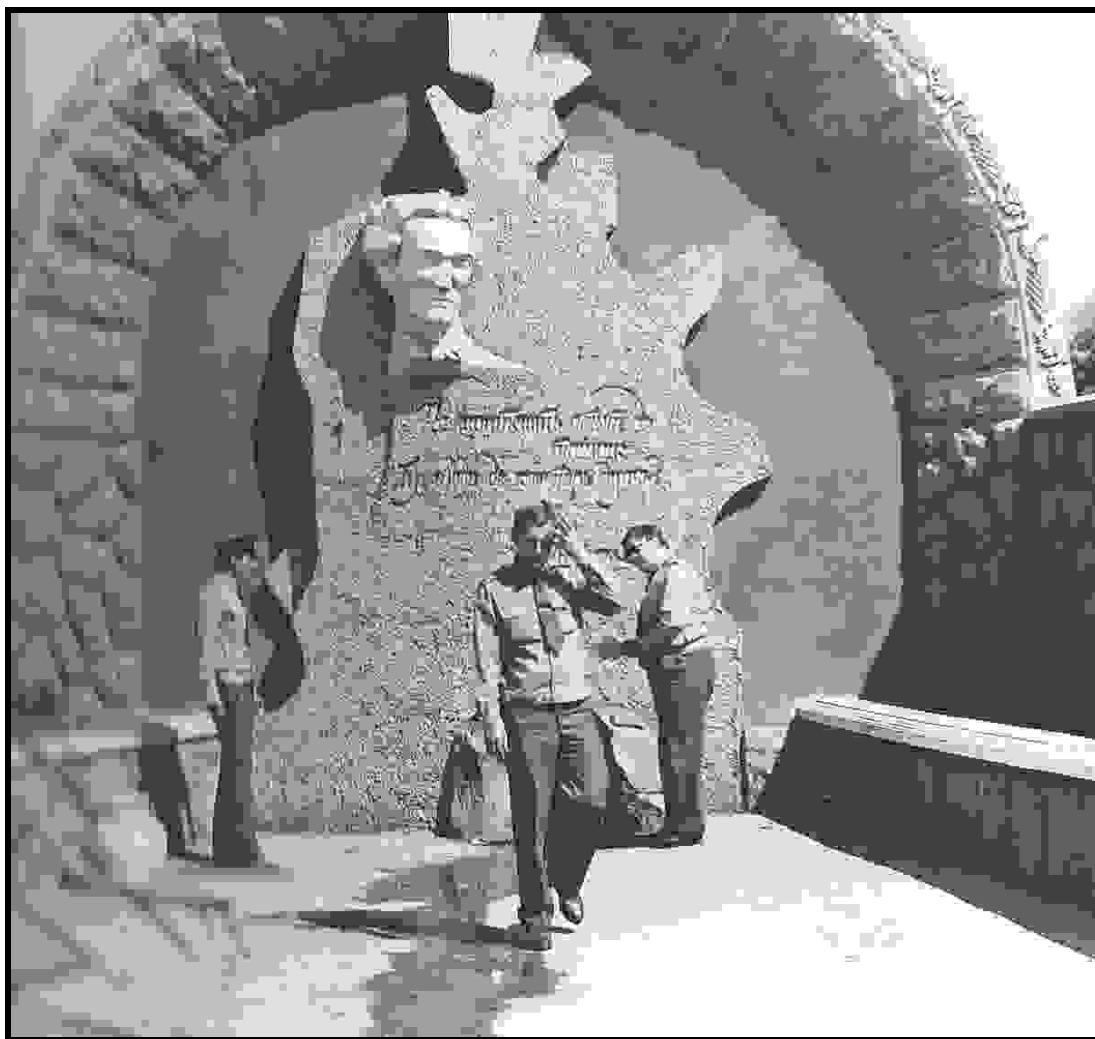
Ignoranța, care este soră bună cu prostia, seamănă dezastre, a căror mlădiță viciată o vor culege generațiile viitoare. Mai curând putem spune că pentru nesăbuiința noastră, vor plăti cu vârf și îndesat copiii noștri și copiii copiilor noștri.

Material și poze, în revista „Vatra Românească”, 1996

Izvorul lui Mihai Eminescu

Pe drumul ce duce spre satul Recea, raionul Râșcani, este o cișmea căreia oamenii i-au dat numele poetului Mihai Eminescu. Se spune că acolo, dacă stai mai mult și privești cerul, auzi un șopot, un susur de apă, care vine din adâncul pământului.

În timp ce eu reparam ceva la mașină, colegul meu, poetul Ion Proca, drumeț și călător, s-a urcat pe malul izvorului și s-a întins pe iarba verde să admire locurile. În depărtare se vedea o vie îngrijită sub soarele ce se înălțase în zenitul cerului.

Un grup de militari la izvorul marelui poet Mihai Eminescu, sat Recea, Râșcani, 1978

Norii, aidoma unor corăbii pe valuri înspumate, se legăneau alene pe bolta țesută din firele albastre ale zilei, pe când un călător singuratic, obosit de cale lungă, se abătu de pe drumul prăfuit de țară și se lungi aproape la umbră. În acest minut părea să fi uitat de toate necazurile vieții, de foamea care părea să nu-i dea pace, de drumurile care-l mai așteptau. Omul acela șoptea versuri împletite cu șopotul izvorului. Vântul le-a luat pe aripa lui, le-a rotit peste undele cristaline și le-a dus spre norii spumoși, departe, departe...

Detaliu: butoi cu robinet
la izvorul Cișmea, 1982

L-am admirat și l-am ascultat pe Ion, călătorul singuratic, obosit de cale lungă, în timp ce de pe zidul de piatră, pe chipul marelui poet Mihai Eminescu, sculptat în basorelief de un meșter popular din localitate, înflorea încuviințarea.

Deși poetul nu a fost prin părțile Basarabiei decât în vara anului 1885, când cu trenul Iași-Chișinău-Odesa a trecut spre mare pentru odihnă și întremare, răscănenii, cu dragostea lor pentru

poet, i-au consacrat o legendă. Se zice că în aceste părți ale meleagului, poetul s-a întâlnit cu moș Grigore, un bătrân fântănar, și l-a rugat să-l învețe meșteșugul. Zile întregi s-au trudit cot la

cot și când au isprăvit munca, moșul a recunoscut că un astfel de învățăcel el nu a mai avut până atunci.

De atunci se zice că la acest monument istoric, e fixat basorelieful poetului, iar mai jos sunt dăltuite versurile:

“Ce șoptești atât de tainic,
Tu, izvor de cânturi dulci?”

Aceste versuri au fost scrise de poet la 1876, însă legenda răscăneană, că așa-s legendele, ar vrea să ne spună că Eminescu a scris această poezie nostalgică pe genunchi aici, alături de șipotul acestui izvor.

„Tinerimea Moldovei”, 15 iunie, 1984.

Parcul Mihai Eminescu, Botoșani

Elemente decorative realizate la pereții fântânilor și izvoarelor

Unele construcții care sunt realizate din piatră sau din zidărie și cărămidă sunt uneori tencuite, iar pe suprafața tencuită le sunt aplicate fie mozaicuri, fie sunt pictate. Este și cazul unor biserici, troițe sau fântâni, ale căror pereți sunt prelucrați în zidărie, permițând aplicarea picturilor sau a mozaicurilor.

Dintre motivele ornamentale, se disting în mod clar simbolul pomului vieții, floarea-soarelui, imagini reprezentând ființe umane, imagini sau scene care reprezintă muncile câmpului sau viața la sat.

Floarea-soarelui este floarea care este cel mai ades reprezentată ca element decorativ și în variantă picturală. Ea reprezintă în același timp și simbolul floral și simbolul solar. Prezența ei uneori în registrele foarte înalte ale construcțiilor, în mod special la frontoane, dă de cele mai multe ori caracter de simbol solar. În varianta picturală, ea înveșmăntează într-un registru color multiplu imaginea soarelui ale cărui raze sunt alcătuite din combinațiile cromatice ale petalelor de floare. La unele izvoare din Basarabia, floarea-soarelui este prezentă ca element decorativ la mozaicurile ce împodobesc construcțiile din zidărie ale pereților izvoarelor și fântânilor.

Forma ei, așa cum am mai spus, definește atât simbolul solar, cât și pe cel floral.

La fântâni, în mod special pomul vieții, este reprezentat de obicei sub forma unei flori într-un ghiveci, reprezentare picturală denumită la rândul ei pe teritoriul României "floare în glastră".

Motiv decorativ cu oameni, arbori, flori, păsări, pești, lucrat în mozaic, izvorul din or. Hâncești, 1980

Icoanele reprezintă imagini pictografice, reprezentări de cele mai multe ori ale secvențelor biblice, ale sfinților, îngerilor, Maicii Domnului și fără doar și poate, a Domnului nostru Iisus Hristos. Ele sunt pictate de cele mai multe ori în culori pastelate, vii, reprezentând în sine niște monumente de arhitectură și tradiție populară.

Izvor, bazorelif în beton cu simbolurile olimpice și struguri de poamă, Călărași, 1981

Autorul cărții în tinerețe, la izvorul Trei butoaie din R. Moldova, 1968

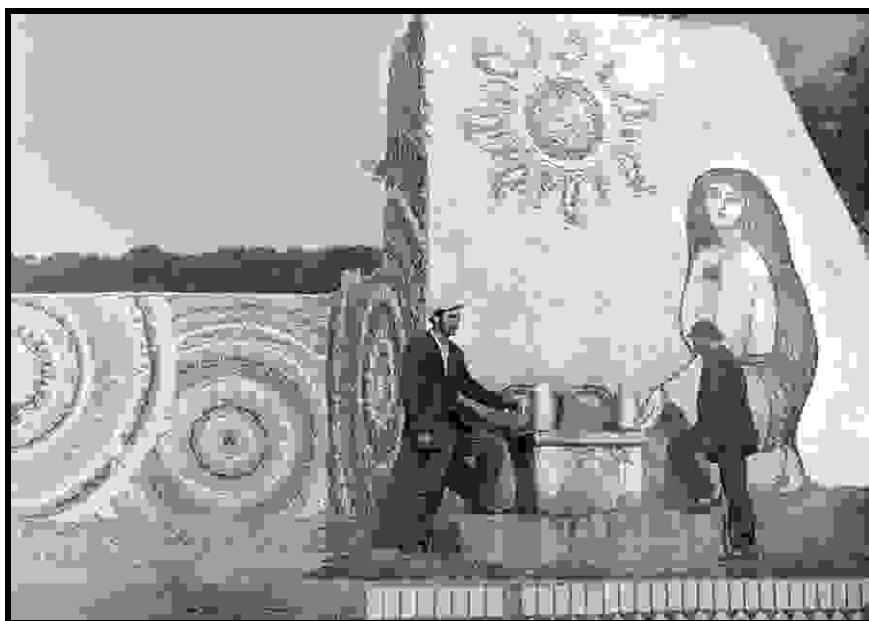
Multe izvoare a căror construcție monumentală este concepută din zidărie au imagini picturale realizate la exterior cu rol decorativ. Însă, în mare parte, cea mai mare reprezentare a lor este constituită de elementul decorativ cu inspirație folclorică de natură religioasă.

Deși personajele principale ale imaginilor descrise în picturi trec prin filtrul penelului artistului popular, teme alegorice cum ar fi cele ale ciobănașului din "Miorița", se transformă în imagini cu îngeri, fecioare și serafimi, care împodobesc de obicei construcțiile fântânilor.

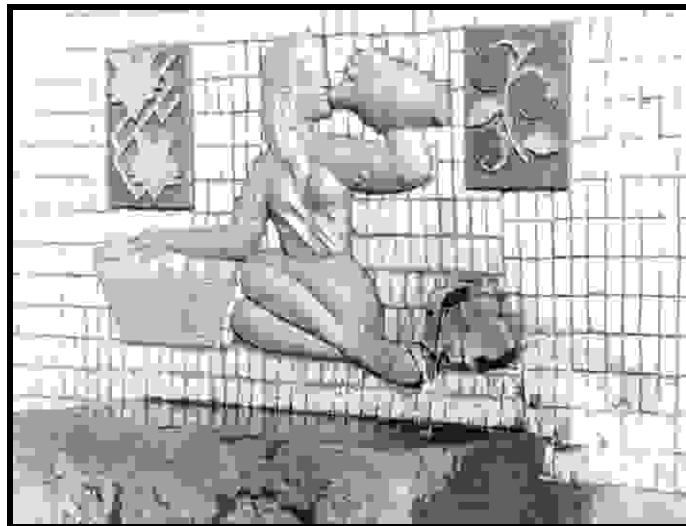
Nenumărate elemente decorative, realizate pictural de elementele de zidărie ale fântânilor din Basarabia, Ungheni, Romanovca prezintă tema ciobănașului mioritic în chip de simbol protector al apei, menit să păstreze curățenia și puritatea ei. La alte izvoare, sunt imaginile fecioarei care gustă din licoarea răcoroasă a apei. S-ar părea,

la prima vedere, că sunt două imagini obișnuite, dar sensul lor ascuns este arhicunoscut drumeților sau celor care gustă apa din fântână sau din izvor.

Într-o reprezentare asemănătoare, se prezintă și imaginile de pe troițele amplasate pe lângă fântâni, troițe care reprezintă mai ales imagini picturale de inspirație biblică.

Izvorul mecanizatorilor împodobit cu simbolurile soarelui, curcubeului, chipul femeii, drumul Hâncești-Cimișlia, 1976

Detaliu: izvorul din Stoianovca-Țiganca „Femeia cu ulciorul și coșul de fructe”, realizat prin metaloplastie, 1979

Munca la sat, mai ales culesul strugurilor în zona de centru și sud a Moldovei, sunt motive de bucurie și de mulțumire, care trebuiesc imortalizate ca atare. Asemenea fotografului care caută să surprindă cât mai multe instantanee sau a pictorului care nu precupețește să răspândească o cât mai vastă paletă de culori pe pânză, și artisanul popular zugrăvește scene din munca de la câmpie pe tencuiala fântânilor.

Este locul în care după o zi de muncă, plină de soare și de praf, vine să își ostoiască setea țăranul. La fântâna cu jgheab este locul la care vine să își stingă setea cireada care dă lapte cald și bun, vin caii setoși și alte animale ale gospodarului. Aceste imagini sunt reprezentate fără niciun fel de altă prelucrare. Ele împodobesc fața îmbrobonată de răcoare a fântânilor.

Foarte multe izvoare preiau ideea butoiului cu vin, mai ales în sudul Basarabiei. Există două modalități de a reprezenta butoiul: fie că își poartă povara sutelor de ani în crămă, unde este pus "la ros" vinul, ori lăsându-l la izvor să șuiere prin el șipotul apelor fine la gust, ce vin din adâncuri. Atunci când butoiul este transformat în fântână sau izvor, apa are un gust ce nu se uită niciodată.

Uneori imaginile biblice își găsesc suportul și reprezentarea prin intermediul mozaicurilor. Tehnica mozaicului este, de fapt, o tehnică arhitecturală de factură bizantină sau orientală, realizată cu ajutorul unor pietricele colorate sau alteori sticlă colorată, prinse într-un strat de zidărie.

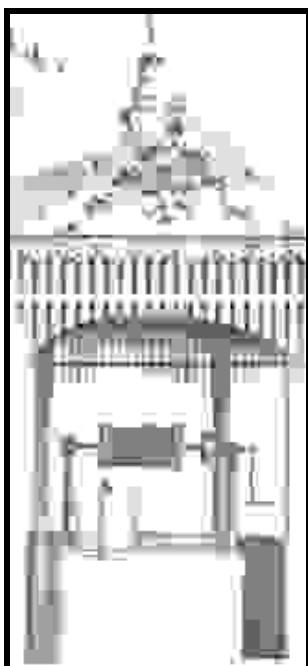
Mozaicurile, asemenea picturilor murale, se execută pe un strat prealabil de "preparație", care trebuie să consolideze pietricelele aplicate. Stratul de preparație de cele mai multe ori are și rol de adeziv, întrucât tehnica mozaicului este uneori o tehnică mai dificil de abordat, cerând o muncă grea și foarte migăloasă.

Ornament mozaic la fațada izvorului din Hâncești, 1980

Complex de odihnă cu izvoare, lucrări executate în mozaic și tencuială decorativă cu diverse figuri, păsări, struguri, raionul Cantemir, 1986

Fântână creștină, izvor cu tablouri mozaice, pe drumurile Leova – Cantemir - Cahul, 1988

Unul din cele mai vechi și productive izvoare, cu debit mare de apă, îngrijit și restaurat, Rezina, 1975

Pentru scenele care sunt ilustrate de meșteri populari, cu figuri geometrice, păsări, șerpi sau balauri, astăzi tot mai des întâlnim mozaicuri cu imagini biblice, scene de viață, într-un mod asemănător icoanelor.

Apa și Umanitatea

„Ce este apa? Un copil născut din unirea unui tată, oxigenul, și a unei mame, hidrogenul = H_2O .”

Omraam Mikhael Aivanhov

„Viața care este legată cu apa, nu este altceva decât lupta pentru existență și nemurire.”

M.M. Prișvin, scriitor

Apa și evoluția populației lumii

1. Despre Apă

Cuvântul **Apă** provine de la latinescul *Aqua* și este un lichid incolor, fără miros, fără gust, reprezintă un hidrogenat al oxigenului H_2O . Este cel mai răspândit solvent în natură, iar în stare naturală are dizolvate în ea diferite substanțe.

Oceanul planetar, format din totalitatea oceanelor și mărilor cu legătură între ele, formează o masă lichidă, sărată, cu o suprafață de 361.000.000 km², ocupă 71% din suprafața globului și are un volum de 1.370.000.000 km³.

Fântâna denumită Hramul satului de la care pornesc serbările populare, Edineț-Briceni, 1982

Lac cu apă dulce, R. Moldova, 2011

La nivelul de astăzi al științei se poate aprecia că în ultimele două milenii resursele de apă potabilă ale planetei nu au suferit modificări semnificative, mai ales ca volum. În timp ce populația a crescut de aproape 200 de ori, cantitatea de apă care revine unui locuitor s-a redus de același număr de ori.

Accesibilitatea apei curate și proaspete este una din cele mai importante probleme ale umanității astăzi și va fi o problemă critică a viitorului. Pe măsura creșterii cererii care va depăși

ofertele și poluarea continuă, care contaminează râurile, lacurile, mările și oceanele, apa va deveni o resursă tot mai rară. Dacă nu se va schimba în bine atitudinea actuală, neglijentă a umanității față de apă, această resursă vitală, care astăzi este accesibilă, în viitor va deveni contaminată cu toate gravele consecințe care decurg de aici.

Existența apei proaspete afectează întreaga omenire și cu deosebire lumea cea mai slab dezvoltată. Aici posibilitățile de educație, în special a femeilor și a fetelor din zonele rurale, sunt reduse. Procurarea apei de la mari distanțe le răpește timpul care ar putea fi folosit pentru a urma o școală.

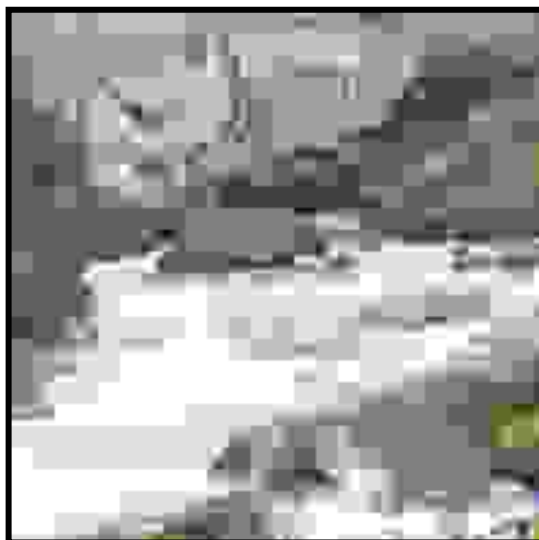
Sunt bine cunoscute legăturile dintre cultură și apă, în special acolo unde tradițiile și obiceiurile locale determină accesul, iar utilizarea ei prezintă anumite dificultăți. Legătura dintre apa proaspătă și problemele de mediu includ aici și oceanele și încălzirea globală a climei.

În țările slab dezvoltate, femeile duc greul în asigurarea cu apă de băut și salubritate, deoarece ele sunt cele care cară apa, gătesc, curăță și spală copiii. Medicii apreciază că simplul act de spălare pe mâini cu apă și săpun ar putea reduce numărul deceselor cauzate de diaree cu mai mult de o treime.

Lipsa de apă este, de asemenea, o problemă critică a dezvoltării viitoare a omenirii. Folosirea apei este în creștere, ținând seama de posibila dublare a populației până la mijlocul secolului al XXI-lea.

2. Mecanismul vieții

La începutul celui de-al treilea mileniu al erei noastre, populația lumii este formată din șapte miliarde și o sută de milioane de oameni, patru persoane din cinci trăind în țările slab dezvoltate și numai o persoană din cinci în țările dezvoltate din punct de vedere economic și social.

Râu de munte, 2010

Existența și perpetuarea continuă a populațiilor este determinată de un mecanism, în aparență simplu. Ea poate fi caracterizată astfel: a) oamenii se nasc și în acest mod intră în componența populațiilor, iar acestea se reînnoiesc continuu; b) oamenii mor și ies astfel din componența populațiilor; c) între nașterea și moartea unei persoane se scurge o anumită perioadă de timp, care este durata individuală a vieții sau prezență a persoanei pe pământ.

Între nașterea (punctul inițial al vieții) și decesul unei persoane (punctul final al vieții) are loc în fiecare interval anual de timp o îmbătrânire a fiecărei persoane cu câte un an și trecerea ei la vârsta următoare.

3. Evoluția populației lumii

Având în vedere că durata medie a unei generații este de aproximativ 30 de ani, se poate estima că omenirea a avut nevoie de peste 260.000 de generații pentru a străbate drumul lung de la *Homo Habilis* la *Homo Sapiens Recens*.

Apa are o funcție vitală de creștere a populației lumii, 2015

În îndelungatul și complicatul său proces de evoluție, omenirea a urmat un drum lung, cu un mers lent, uneori chiar oscilant, presărat cu multiple dificultăți și abia în ultimele secole a cunoscut un ritm de creștere din ce în ce mai rapid, chiar exploziv, în deceniile VI-VIII ale secolului trecut.

Pentru perioadele foarte îndepărtate ale istoriei umanității nu există informații certe cu privire la efectivul populației, la repartizarea teritorială și la structura ei după caracteristici demografice. Deși istoria recensămintelor se întinde pe câteva milenii, până în prezent încă nu s-a efectuat un recensământ al populației tuturor țărilor și teritoriilor întregului glob pământesc. Pentru țările și teritoriile care nu au efectuat încă niciun recensământ al populației lor, s-au încercat totuși unele estimări indirecte ale efectivului populației acestora, pe baza unor considerații logice la nivelul de azi al științei populației.

Astfel, se apreciază că în urmă cu un milion de ani, trăiau pe planeta noastră cca. 2,5 milioane oameni. Această populație s-ar fi dublat abia în jurul anului

10 000 î.e.n. pentru ca la începutul erei noastre să ajungă la 300 milioane, atingând 0,5 miliarde în anul 1650, un miliard în anul 1800, două miliarde în 1927, trei miliarde în 1960, patru miliarde în 1974, cinci miliarde la mijlocul anului 1987, șase miliarde la sfârșitul anului 1999, iar la începutul mileniului trei, populația planetei număra 6,057 miliarde persoane.

Unii demografi apreciază că de la apariția lui *Homo Sapiens* și până în prezent planeta noastră a fost populată de cca. 80 miliarde de oameni, din care jumătate s-au născut în ultimul mileniu, un sfert după anul 1650, iar în prezent sunt în viață cca. 7,5% din toți oamenii care s-au născut vreodată pe pământ.

Conform informațiilor Dr. Mihai Țarcă, Universitatea Iași, Congres „Apa un miracol”, se poate afirma că *omul* reprezintă expresia cea mai sintetică a ceea ce produce, ca urmare a capacității sale crescânde de interacțiune cu mediul natural. Capitalul uman constituie cel mai important factor de producție pe orice treaptă de dezvoltare a societății și reprezintă stocul de cunoștințe și de calificare, utile și valoroase, dobândite printr-un proces continuu și organizat de educație și de pregătire profesională a forței de muncă. Având în vedere importanța socială deosebită a capitalului uman al omului, rezultă că lui trebuie să i se acorde cea mai înaltă prioritate la orice nivel de agreare a societății umane.

Având în vedere cele expuse, concluzionăm că Omul poate dirija prin acțiunile sale Mediul Natural, iar Apa a avut și are o funcție vitală. Și cum s-a exprimat savantul, filosoful și marele pictor și sculptor al Epocii Renașterii, Leonardo da Vinci: „Apa este motorul naturii și al vieții pe Pământ”. Sursa: World population prospects. The 2000 Revision Nations Unies, New York, 2001.

Material pentru Sesiunea de Comunicări AOȘR 2015

Creșterea demografică este strâns legată de apele dulci ale planetei, 2010

Spicuiri din dramaturgia greacă antică despre ape

„Detașându-se de zei, omul se rupe în același timp și de Natură... El se depărtează, tot mai mult și mai mult, de ape...”

Extras din cărțile antice ale grecilor.

În dramaturgia antică greacă, apa poartă semnul drumului prin viață și stă la baza miturilor despre istoria neamurilor Atrizilor și cel al Troienilor, neamuri blestемate de zeii neîndurători pentru marile păcate ce apăsau tot mai greu și mai greu peste umerii urmașilor celor ce și-au permis să comită fărdelegi strigătoare la cer. Eroul tragediei va fi pedepsit de zei pentru răpirea Elenei, zeița Artemis va struni vânturile și va tulbura apele și nimeni nu poate străbate apele fără voia lor, a zeilor. De aceea toți luptătorii, participanți la expediție, roagă zeii și imploră să fie ocrotiți în timpul călătoriilor primejdioase cu cele o mie de corăbii spre Troia.

Fântână din piatră construită de meșterii populari în stilul epocii antice, Chișinău, 1998

Dar ce se întâmplă cu acei greci, acei mari călători, care se rup de zei, de Dumnezeul lor? Nu le mai rămâne decât să intre în dispută cu un alt semen, care și el, uitând de zei, adică de tot ce ne înconjoară și trăiește împreună cu noi – *apa, aerul, focul, pământul*, nu se lasă bătut și vrea cu tot dinadinsul să biruiască, să stăpânească fie peste o idee, fie peste un om, fie peste un petec de pământ, un val al mării sau o felie de cer. *Un om intră în conflict cu altul, dar lupta dintre muritori și Destin nu dispăre.* Mai apare

și al treilea „dușman” – Apa, care în dramaturgia modernă, pierzându-și stăpânii, acționează de una singură(!). *Apa își pierde caracterul său sacru* și, devenind profană, se comportă ca o ființă umană, ce nu ține cont de nimeni și nimic în afară de vrerea sa. Apa devine un personaj. Apa devine un Destin pe care noi înșine ni l-am făurit. *Pierzând legătura cu Mama Natură și relația cu Divinitatea*, am rămas singuri în mijlocul Universului golit de sens. Căutăm sprijinul în ceea ce am negat, dar dezvățându-ne să îngenunchem, ne-am privat și de dreptul de a fi ascultați, auziți și ajutați de forțele ce nu se văd, ce nu pot fi pipăite, ci doar iubite. Am primit răsplata binemeritată.

Tema nostalgiei noastre vis-a-vis de ape nu putea să apară decât în timpurile apropiate nouă. Grecii antici nu o simțeau, pentru că ei făceau parte din Apă, precum și ea făcea parte din ei. Exista o dragoste și o înfrățire reciprocă. Îi ajutau să-și

depășească Destinul apei populate de zei. Tânjim după sacralitatea apei. De fapt, tânjim după sfințenia noastră proprie, pe care am pierdut-o.

Conflictul se mută înăuntrul nostru. Ducem lupta cu noi înșine. Lumina și întunericul din noi își încleștează săbiile, profanul și sacrul din noi stau cu mâna pe butonul ce poate declanșa războiul nuclear din ființa noastră. Simțim că nu mai rezistăm mult dacă nu ne vine cineva în ajutor. Îndrăznim să ne întoarcem la vechii prieteni și să-i implorăm să ne sprijine. Încercăm să reînviem iubirea noastră pentru Ape. Și pentru că știm că ele au calitatea de a se autopurifica, cât de mult le-am fi pălmuit și otrăvit, căutăm să regăsim divinul în undele lor. Iar ele cer purificarea prin sânge; stăm ca suplicanți în fața porților Apelor, iar ele așteaptă picătura de sânge cathartic.

Fântână veche, expонат muzeistic, reconstruită în 2004

Fântână din lemn cu simbolul crucii împodobită în interior cu icoane.
Acest tip de fântâni se întâlnește în partea de sud a Basarabiei, 1996

Din tezaurul mitologic universal, după semnificația simbolică, Apa poate fi împărțită în șapte categorii și anume: apa primordială, apa diluviană (Potopul), apa vie, apa moartă, apa pluvială (din cer), apa rituală, apa „*in absentia*” (lipsa ei). N-am putut ocoli nici învățămintele lăsate de Gaston Bachelard în opera sa magistrală, „*Apa și visele*” („*Eseu despre imaginația materiei*”), care face dezvăluiri despre apele limpezi, apele primăvăratice și apele curgătoare, condițiile obiective ale narcisismului, apele îndrăgostite, apele adânci, apele stătătoare, apele moarte. Sunt romănate profund apa grea în reveria lui Edgar Poe, Complexul lui Caron, Complexul Ofeliei, apele compuse, apa maternă, Puritate și purificare, Morala apei, supremația apei dulci, apa violetă și vorbirea apei. Această operă grandioasă pe care Gaston Bachelard ne-a lăsat-o drept moștenire (alături de alte lucrări ce țin de alte elemente, de exemplu vântul, dezastrele, focul), n-a putut fi trecută cu vederea în această cercetare, mai ales că în domeniul *ce ține de "Apa în teatru" nu pot fi găsite* prea multe puncte de sprijin în ceea ce privește latura bibliografică directă a problemei. Aceste cărți m-au făcut să văd mai exact, mai adânc, mai concret ceea ce am vrut să studiez și să înțeleg mai profund. Drumul apei de la *sacru* la profan cred că merită toată atenția noastră. Transformarea acestui element în personaj egal în drepturi cu omul – la fel. Dar există o distanțare tot mai mare a omului de Apă, în speță, și de natură, în general, o greșală ce ne poate duce la pieire.

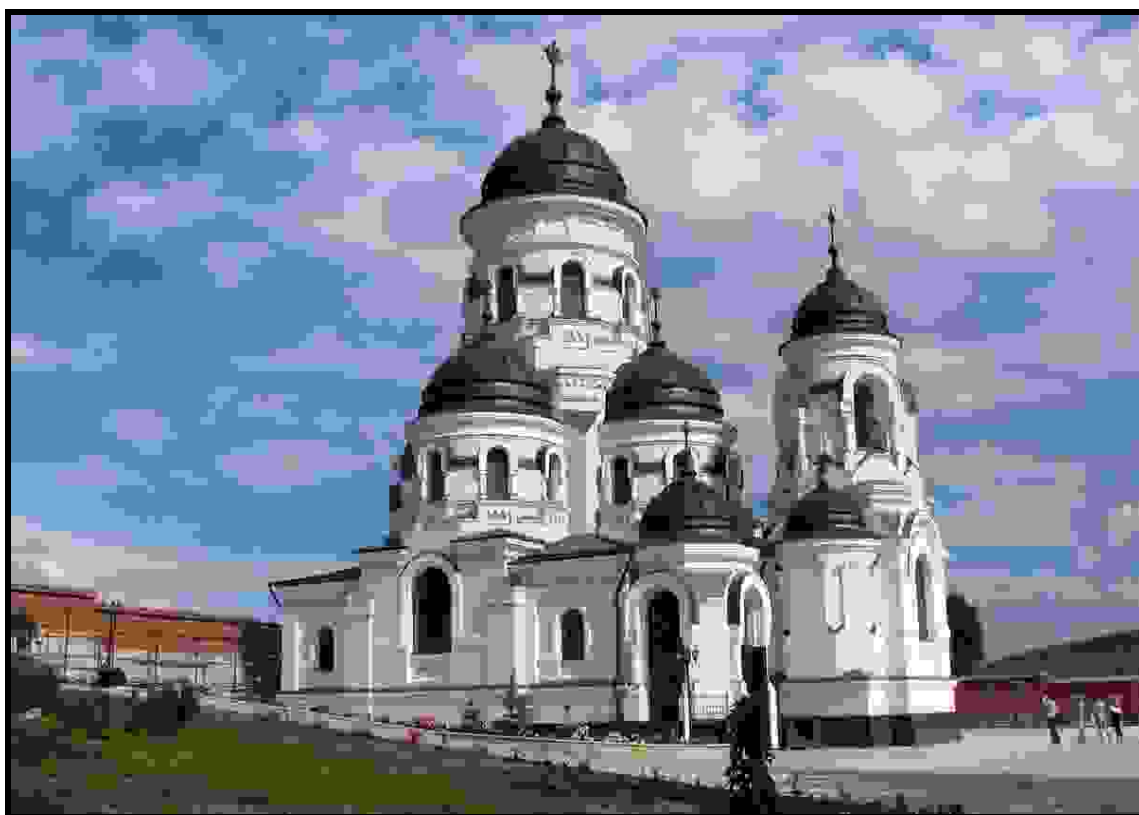
Material și fotografii prezentate la cinaclul „Amurg sentimental”, 25 martie 2015

Fântână și cruce cu răstignirea lui Iisus Hristos în satul Sărata Galbenă, Leova, 2012

Apa, cerul senin și natura formează Universul divin

Mănăstirea Căpriană, 2010

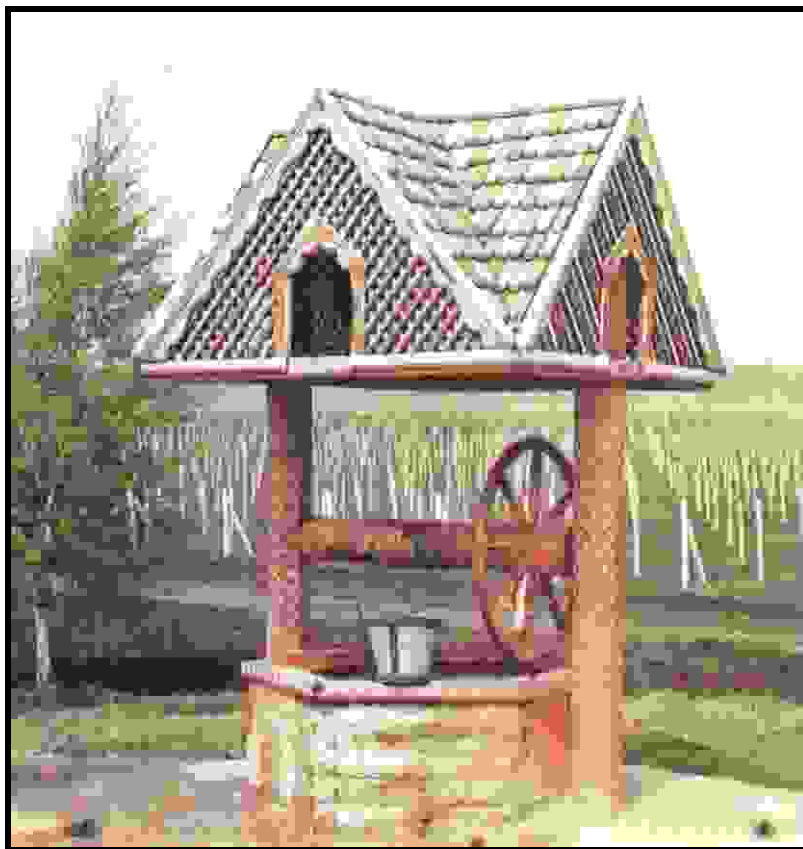
Din rubrica „Cult și cultură”

Fotografiile color ale lui Anatol Munteanu, publicist și pasionat de arta populară, devotat cititor al revistei „Moldova”, mă fac să abordez din nou problema fântânilor noastre – un accesoriu indispensabil al drumului, al casei, al plaiului. Scrisesem mai demult despre cultul și cultura fântânii că e vitrina satului, a locurilor pitorești, că arhitectura ei ne susține tezaurul spiritual. Așa notam eu și nutream în sinea mea că fântâna, ca și fântânarul, vor avea parte de ce li se cuvine.

Pe atunci, fântâna zugravului corjăuțean era o raritate, azi însă, umbrite de sălcii pletoase, asemenea lăcașuri de la răspântii, a căror apă dulce s-o tot bei, îți mângâie ochiul mai la tot pasul.

Anatol Munteanu a surprins cu obiectivul său fotografic trei minunate locuri de popas: unul la Seseni, altul la Izvoare, cel de-al treilea fiind la Peresecina. Aș mai adăuga zeci și zeci de noi adrese: la miază-noapte, în regiunea codrilor, în stepă. Unde mai pui că Moldova nu duce lipsă de izvoare limpezi, care parcă țin cu tot dinadinsul să te încânte. Fotograful Anatol Munteanu și publicațiile dânsului parcă ne-au trezit sentimentul artistic al poetului și scriitorului, ne-a impus să scriem despre ape, fântâni și izvoare.

De bună seamă, anii au adus schimbări în ținuta fântânilor, în felul lor de a fi. Îmi pare că unii încearcă chiar să se întrecă între ei, înzorzonându-le cu orice preț. Ca urmare, fântâna a început pe alocuri să piardă din acel aer de intimitate și de unicitate, cu care eram deprinși dintotdeauna.

Fântână din lemn, ornamentată, pictată, la intrarea în orașelul Cricova, Criuleni, 1980

Copiii noștri la o fântână, Octavian și Nicoleta, 1984

Fântână construită în memoria scriitorilor moldoveni,
Constantin Stamate și Alexandru Donici, Ocnița, 1995

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Istoria militară a poporului român, Ed. Militară, București, 1986;
2. Țurcanu, Ion, Descrierea Basarabiei, Ed. Cartier, Chișinău, 2011;
3. Chirtoagă, Ion, Țârguri și cetăți din sud-estul Moldovei (secolele XIV –XIX), Ed. Prut Internațional, 2004;
4. Cantemir, Dimitrie, Descriptio Moldaviae, București, 1973;
5. "Moldova în epoca feudalismului, vol. I și II", Chișinău, 1978;
6. Iorga, Nicolae, Istoria românilor prin călătorii, București, 1981;
7. Крушеван, Павел, Басарабия, Графический, исторический, статистический, экономический, этнографический, литературный и справочный сборник, Москва, 1903;
8. Colesnic, Iurie, Ora exactă, Ed. Tipo, Iași, 2014;
9. Dediu, Ion, Enciclopedie de Ecologie, Ed. Știința, 2010;
10. Căndea, Vasile, Godeanu, M., Tripsa, Is., Apa – un miracol. Lucrările celui de al III-lea Congres, București, 2006;
11. Piepten, Radu, Apa, factor biologic, eșantion pe Terra, Ed. Euro Holding, București, 1993;
12. Lup, Aurel, Apa dulce în spațiul Danubiano-Pontic, București, 2006;
13. Mihai, Viorel, Tarcă, Mihaela, Apa și populația. Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2006;
14. Sesiunea de comunicări științifice "Apa un miracol" a Academiei Oamenilor de Știință din România la Universitatea "Titu Maiorescu", București, 2005;
15. Starea mediului în Republica Moldova în anul 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, Raport național. Chișinău;
16. Starea mediului în Republica Moldova în 2007-2010 (Raport Național). Chișinău, 2011;
17. Lozan, Raisa, Tărăță, Anatol, Sandu, Maria, etc. Starea geoeologică a apelor de suprafață și subterane în bazinul hidrografic al Mării Negre (în limitele Republicii Moldova), Chișinău, 2015;
18. Muzeul satului, Studii și cercetări, Ed. Arta grafică, București, 1971;
19. Stoica, Georgeta, Godea, Ioan, Muzeul Satului, București, 1993;
20. Florescu, Elena, Arhitectura populară din zona Neamț, Ed. Etnologică, București, 2011;
21. Overcenco, Aureliu, Mihailescu, Constantin, Bogdevici, Oleg, Gîlcă, Gavril, Atlas ecologic. Fântâni și izvoare. Cultul fântânii și al izvorului, Ed. Știința, 2008;
22. Bâzgu, Eugen, Buzilă, Varvara, Tradițiile fântânarilor dintre Prut și Nistru, revista Natura, 1998;
23. Munteanu, Anatol, Album fotografic cu fântâni și izvoare nr.1, Arhiva personală, Chișinău, 1980;
24. Munteanu, Anatol, Album fotografic cu fântâni și izvoare nr.2, Arhiva personală, Chișinău, 1984;
25. Munteanu, Anatol, Album fotografic cu fântâni și izvoare nr.3, Arhiva personală, Chișinău, 1984;

26. Munteanu, Anatol, *Calendare, Fântânile Moldovei*, Ed. Comitetului Central PCM, 1987;
27. Munteanu, Anatol, *Revista „Сельская жизнь”* nr 172, Fotoreportaj despre fântâni, Moscova, 28 iulie, 1981;
28. Munteanu, Anatol, *Revista „Femeia Moldovei”* nr.10, Cine sapă-n plai fântâna, Chișinău, 1982;
29. Cucerov, A., Munteanu, A., *Revista „Вокруг света”* nr.11, Идите от колодца, Moscova, 1982;
30. Munteanu, Anatol, *„Советская Россия”* nr.188, Родники, Moscova 15 august, 1982;
31. Munteanu, Anatol, *„Советская Молдавия”* nr.184, „Simțul frumuseții,, Chișinău, 28 august, 1982;
32. *Revista „Сельское хозяйство Молдавии”*, nr.6, O mie de fântâni, Chișinău, 1983
33. Munteanu, Anatol, *Revista „Moldova”* nr.12, Din nou despre fântâni, Chișinău, 1984;
34. Proca, Ion, Muntenu, Anatol, *Revista „Смена”* nr 1, Glasul apei și Reportaj despre fântâni, Moscova, 1984;
35. Munteanu, Anatol, *„Literatura și arta”* nr.21, Studiu fotografic, fântâni, 23 mai 1985;
36. *Revista „Горизонт”* nr.9, Transparența apei, Chișinău 1985;
37. Munteanu, Anatol, *„Viața satului”* nr.84, Poze din stepa Bugeacului, Chișinău, 13 iulie, 1985;
38. Munteanu, Anatol, *Epopoea libertății*, ed. TIPO, 2014, f.813;
39. Eminescu, Mihai, *Pagini alese*, Ed. Regis, 1972;
40. Draguș, Ioan, *Eminescu doinește*, Ed. Spetianu, București, 2012;
41. Alecsandri, Vasile, *Poezii*, Ed. Biblioteca pentru toți, 1985;
42. Bratu, Sorin, Ion Creangă, Ed. Tineretului, 1968;
43. Vieru, Grigore, *Acum și în veac*, Ed. Litera, Chișinău, 2000;
44. Păunescu, Adrian, *Poezii cenzurate*, Ed. Păunescu, București, 1990;
45. Dabija, Nicolae, 101 poeme, Ed. Biodova, București, 2009;
46. Toma-Pîrvu, Iulia, *Întoarcere la rădăcini*, Ed. Amurg sentimental, București, 2013;
47. Matcovschi, Dumitru, Vă, Ed. Litera, Chișinău, 1998;
48. Proca, Ion, *Pețitor de vânt*, Ed. Glasul, Chișinău, 1993;
49. Ciocanu, Anatol, *Rugă de ostatic*, Ed. Glasul, București, 1998;
50. Lari, Leonida, *Epifanii și teofanii*, Ed. Democrația, București, 2005;
51. Plugaru, Anatol, Proca, Ion, Puiu, Ion, *Noi nu mai vrem pământ*, Ed. Plugaru, Chșinău, 1997;
52. Dediu, Otilia, *Motivul apei în dramaturgie. Rezumatul tezei de doctorat*, București, 2000;
53. Cerga, Alexandru, *Bisericile Basarabiei*, *Dicționar Enciclopedic*, Vol. I, Ed. Civitas, Chișinău, 2013.

Cuprins

Către cititor	5
Anatol Munteanu	
Prefață, aprecieri, recenzii	7
Prefață	9
Iurie Colesnic	
Cuvânt înainte: despre carte și autor	10
Ion Dediu	
O lucrare inedită	11
Elena Florescu	
Apa la originea vieții omului	12
Vlad Ciubucciu	
O carte frumoasă	13
Dinu Săraru	
Viziunea apei, izvoarelor și fântânilor la români - Apa în viața culturală	15
Despre resursele de apă pe pământ	17
Resursele de ape potabile din Republica Moldova	18
Izvoare și fântâni de mii de ani...	20
O sursă sigură de apă – fântâna	23
Elementele de construcție a fântânilor	25
Decorul fântânii	25
Arhitectura fântânilor	27
Tipuri de fântâni	28
Dor de ploaie	33
Izvorul mamei	33
Dispar fântânile cu cumpănă	34
Cetățile Țării Moldovei	37
Cetatea Hotin	38
Cetatea Soroca	40
Cetatea Tighina	42
Cetatea Albă	44
Fântâna din cetate	47

Șapte fântâni ale memoriei	49
Săpatul fântânii	51
Povestea unei fântâni și a fântânarului necunoscut	54
Motive și simboluri decorative la fântâni	56
Apa ca simbol al existenței, oglindită în literatura română	64
Amintiri din copilărie	70
Arhitectura și frumusețea fântânilor. Meșteri făuritori de fântâni și izvoare	73
O podoabă a meleagului - fântânile	75
Apa în tradiția populară românească	78
Ploaie tristă	83
Decorațiuni metalice la fântâni	85
Plutarh oprit la Prut	92
Ioan, ecou de Ierihon	92
Plecăciune la apă și pâine	93
Pâinea mamei	96
Fântâna lui Ilie	97
Fântâna	100
Frumusețea fântânilor	101
Ploaie peste prăpăstii	105
Iarna	107
Copilărie	107
Iarna la râu	108
Sfârșit de toamnă	108
Un omagiu poetului și fântânarului Ion Proca	111
Autoportretul poetului	111
Puii mamei, mititei	113
Prutul	115
Obiceiuri și tradiții la fântâni. Reportaje fotografice	117
Apa Nistrului	122
Puțin despre arta fântânilor și a caselor	123

Rușii despre fântânile și casele moldovenilor	126
Fântâna de treizeci de metri	127
Maluri de Prut	130
Creativitatea meșterului de la țară	132
Romanța inimii	138
Izvorul fântânii	140
Fântânile și lumea modernă	142
Construcția și curățarea fântânii	143
Fântânarii din Dângeni	146
Altarul sufletului- fântâna	149
Cine sapă-n plai fântâna?...	152
La pragul casei	155
Și combatanții sapă fântâni	156
Case tradiționale. Creații ale scriitorilor despre ape, fântâni și izvoare	159
Apa, bucuria copiilor	161
Fântâna pe deal	163
Fântâna flăcăilor, povestire de moș Grigore din Găiești	165
Ornamentarea fântânilor, a caselor și a frontoanelor	167
Lacul	179
Fântânile Moldovei au faimă până dincolo de Moscova	180
Închinu-mă apei	183
Apa de ploaie...	184
Apa	187
Biografia unei meserii Meșterul Ion Boldu	188
Îndarn basarabeanul strivi sârma ghimpată?	195
Și nici tu remușcare sau județ	195
Fântânile Moldovei și Olimpiada din 1980, Focul Olimpic al grecilor la Chișinău	197
Focul Olimpic a traversat Moldova	199
Arta populară și Olimpiada	205

Motive esențiale ale apei la greci	208
Izvoarele Moldovei. Cercetări științifice. Apa potabilă, resursă epuizabilă	213
Izvoarele Moldovei	215
Apa noastră cea de toate zilele	215
Izvorul lui Mihai Eminescu	218
Elemente decorative realizate la pereții fântânilor și izvoarelor	220
Izvorul de la Onițcani-Putna	225
Straturi acvifere	229
Calitatea apelor subterane din Republica Moldova	232
Resursele de apă dulce sunt aproape de epuizare	235
Paparudă-rudă	240
Cui trebuie să aparțină apele României și ale Moldovei	241
Cel mai simplu, spre izvor!	244
Izvorul îndrăgostiților	245
Izvorul de la Făurești	248
Izvoare. Monumente ale naturii hidrologice	250
La țărmul mării	253
Apa și Umanitatea	255
Apa și evoluția populației lumii	257
Spicuri din dramaturgia greacă antică despre ape	261
Din rubrica „Cult și cultură”	265
Nume de fântâni și fântânari	268
Un Om al prezentului și al viitorului	270
Ce este apa?	274
Oamenii și fântânile din Moldova au ajuns în Siberia	275
Retragerea	276
Deportări	277
Foamea din 1946-1947	278
Caut o țară	280
Copile, citește, trăiește și ia aminte!	281

ANEXE	283
Informații despre ape, fântâni, izvoare și monumente hidrologice	
Anexa 1 Informații despre apa pe pământ	285
Anexa 2. Sursele de apă ale Pământului	287
Anexa 3 Adresă către Ministerul de Interne al R. Moldova	288
Anexa 4 Situația izvoarelor importante cu debit mare din satele și raioanele R.S.S. Moldova la data de 01.10.1984.	289
Anexa 5 Adresă către Comitetul de Stat al Naturii	291
Anexa 6 Situația fântânilor și a izvoarelor din localitățile R. Moldova la 01.01.2012	292
Anexa 7 Situația sondelor de apă pentru aprovizionarea localităților și obiectivelor economice din R. Moldova la 01.01.2012	293
Anexa 8 Situația izvoarelor și sondelor hidrogeologice din bazinul râului Prut	294
Anexa 9 Situația izvoarelor și a cișmelelor, poluate și nepoluate, din raioanele R. Moldova	296
Anexa 10 Izvoarele, Monumente ale Naturii Hidrologice protejate de Stat din bazinul hidrografic al fluviului Nistru	297
Anexa 11 Articole și fotoreportaje despre fântâni și izvoare publicate în presa periodică a R. Moldova și străinătate, în perioada anilor 1980 – 1990	299
Bibliografie Selectivă	301

EDITURA ACADEMIEI OAMENILOR DE ȘTIINȚĂ DIN ROMÂNIA

Splaiul Independenței, nr. 54, sector 5, București

Tel.: (021) 314.74.91 / 031.1070.659 Fax: 021.314.75.39

Web: <http://www.aosr.ro/editura/> e-mail: editura.aosr@gmail.com

Tipografia Editurii Academiei Oamenilor de Știință din România